Масса а мехкашкара пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советен Министрий Советен орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

№ 55 (4380). ЕРА, 11 май, 1967 шу. Мах 2 кеп.

МОСКВА. 8-гIа МАЙ. ТОРЖЕСТВЕННО ХЬАДИЙЛЛАД ПАМЯТНИК «МАЛАВ ЦА ХОВЧА САЛТЕЧУН КАША» ДАИМ ЙОАГАРГIОЛА СИЙЛЕН ЦIИ А ЛОТАЕШ. А. Стужина сурт.

Советски Iаьдала 50 шу

ЯХЬ ДIАЙОЛАЯЬРАШ

Лакха къахьегама толамаш доах юбилейни шера Советски Iаьдал дьынна 50 шу дузача цIейна сийленца майъабахара социалистически яхь дIайолаьча «Старогрознефть» НПУ мехкдаьттахоша. Мехкдаьтта даккхара биъ бетта план тIехкхоачашъяьй цар. Планах лаьрхIачул совгIа дьиккха мехкдаьтта 801 тонн я. Газ яккхара план а ханал дукхха хьалха кхоачашйир управлене коллективо. Планал совгIа 23205 эзар кубически метр газ яьккхар.

Социалистически яхье дика къахьегама толамаш дахарца белгальяьнна я Хачатуров Рафаил керте латта КПСС XXIII-ча съезда цIи лелаеча цхьоалагIча промысла коллектив. Укх бетта чотах даьккхад цо 790 совгIа тонн мехкдаьтта. Иштта дика болх беш я Сорокотягин Ивани Шамилев ГIапури керте латта промыслаш а.

А. ФОМЕНКО,
«Старогрознефть» НПУ инженер-экономист.

КХОАЛАГIА ПРОМЫСЕЛ ЮБИЛЕЙНИ ШЕРА

«Малгобекнефть» цхьа промысел яр хIанзчул вурийтта шу хьалха. 1950 шера министра приказах кхо промысел хилар цига. 1960 шерага кхаччалца промыслашка духхьала насосни скважинашкара доаккхар мехкдаьтта. 1953 шера денз 1966 шерагa кхаччалца НПУ чакхъяьккхай 1200 геолого-технически мероприяти, хIаьта цо торо хилийтай цу хана чухь совлелагIа ткъьи шийтта эзар тонн мехкдаьтта даккха. Цул совгIа промысле шоллагIча методашта лаьрхIа 10 километр воздухопровод йиллар, хьайир компрессорни станци. Цар ткъо скважина чу фо чуухийтар. Шахо 1961 шера компрессорни станци соца а яь кIеж еттача скважинашкара хьалъювла попутни газ чуйиллар, скважинашка чуахийтача фона метта. Цо торо хилийтар мехкдаьтта даккхарга дIадодар дикка чухнахьдаккха.

Ерригача насосни скважинашка къаьнача качалкай метта керла дедукторни станокаш-качалкаш оттаяьй, скважинай еррига а насосни фонд телеуправлене тIа яьккхай (цун здани а промысла коллектива низаца хьалъяьй), мехкдаьтта доаккхача кхаь а бригаде культбудкаш, цIе уголокаш, инвентарнии цементнии складаш, кIоаргарча насосашта ремонт яра, КИП-а еш, плотникий мастерскеш, кхыяраш хьалъяьй. Скважинай фонд 260-нега кхаьчай, хIаьта кIежъеттараш 20-нега. 1963 шера дена хьадоаккхаш дола мехкдаьтта 10-зза нел тIех дегIаденад.

Дикка дегIаденад мехкдаьтта доаккхилга, эргаьннай техника, хьахиннай къона кадраш. Болх бешшехьа техникумашка, институташка дешаш болхлой дукха ба, цар дешар практически балхаца дувзара новкъостал ду къаьнагIа болча мехкдаьттахоша промысла директора нов. Албогачиева, воккхагIволча инженера нов. Матвеева, мастераша практикаша нн. Щепакос, Федюшкина, кхычар. Масала, хьалха мехкдаьтта доаккха мастераш хинна нов. Марзиев, хIанз 2-ча промыслан нов. Комиссаров 1-ча промыслан боккхагIбола инженераш ба, хIаьта Бородин—МПУ технически отдела начальник ва, кх. дI.

Шоашкара къахьегама хьоккхамаш гойташ болх беш ба воккхагIвола геолог нов. Муталиев, инженер-экономист нов. Кузнецов, инженер-мастер нов. Тебоев, шоллагIча методий мастер Батыжев, коммунистически къахьегама цIи лелаю лаьттапна кIалха скважинашта ремонт ю нн. Охотный, Мамилов, Ахриев, Немцов, дукха кхыбараш.

Тха промысла коллективо дош деннадар бIаьстал цIей тIакхоачаш планал совгIа 2 эзар тоннал тIех мехкдаьттеи 1 миллион кубически метрал совгIа гази яккха, къахьегама овсарле ах процент лакхъе. 10 эзар сом ахча кходе. Из декхар тIехкхоачашдаьд — мехдаьтта 2.2 эзар тонн, къахьегама овсарле 2 процент лакхъяьй, кходаьд 20.538 сом ахча, газ — 12 миллион кубически метр. Цул совгIа промысла дийнахьи буси доаккхача мехкдаьттана Къилбаседа-Кавказе хьалхара моттиг яьккха а ца Iеш «Азнефть», «Куйбышевнефть» мехкдаьтта промыслови управленешта а юкъе хьалхьаьяьннай.

Шеко яц юбилейни шера тха III-ча промысла коммунистически къахьегама коллективо мехкдаьтта даккхара план толаме кхоачашъергхиларах, юрски тIоанашкара мехкдаьтта карадерзадеча керда коталонаш йоахаргхиларах.

Я. МАМЕДОВ,
тха штате воаца корр.

ЙОККХА КОТАЛО

Октябра цIей сийна тIанийца социалистически декхараш ханал хьалха кхоачашдара хьинаре оарцагIбаьннаб Грозненски консервни завода болхлой. Консерваш арахецара биъ бетта план 194.2 процент кхоачашъяьй цар. Планал совгIа арахийна консерваш 2167 эзар условни банка я. Шаккха па хиннача хьисапе лакха хьоккхамаш доах юбилейни шера Мисирханов Хьасана кулгалдеча консервни цеха болхлоша. Укх бетта чотах 23 эзар совгIа условни банка консерваш арахийцай цар. Дукха хIама ца эшшаш пхе бетта план а кхоачашъяьй цеха коллективо. Иштта дика болх беш я Шамович Клавдия Васильевна керте латта сомий цеха коллектив а.

Б. КОСТОЕВ.

КХЫ А ДИКАГIА

Къахьегамхошта эша товараш дукхагIа хилийтара къаьстта дика къахьегаш я укх шера Грозненски «Металлист» яхача завода коллектив. Биъ бетта план хапал ши ди хьалха кхоачашйир завода болхлоша, планах лаьрхIачул совгIа арахийцай массехк эзар сома маьха продукци.

Завода цехашта, участкашта юкъе хьалха латт Сергеев Юрий, Лабала Андрей, Черняев Юрий, кхыбараш керте латта коллективаш.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

Хьашташ кхоачашду

Мехкдаьттахой хьашташ дикагIа кхоачашдара берригa шоай низ тIабахита къахьегаш ба «Грознефть» объединене чуйоагIача Грозненски ремонтно-механически завода болхлой. Лакхача къахьегама толамашца чакхбаьккхаб цар хьалхара биъ бутт. Ханал диъ ди хьалха кхоачашъяьй биъ бетта план. Планах лаьрхIачул совгIа арахийца продукци 63 эзар сома маьха я. ДIадахача шера цу хана арахийцачул 10.6 процент дукхагIа я укх шера биъ бетта арахийца продукци.

Къахьегама овсарлен план 4.9 процент тIехкхоачашъяьй, хIаьта арахецача продукцега дIабода мах 3,3 процент лохбаьб. Из бахьан долаш паччахьалкхенна кходаьд эзараш сомаш ахча. Шей сийна яьржача социалистически кхье хьалхара моттиг яьккхай В. Я. Калугинни Г. Г. Узумови керте латтача цехий коллективаша. 24-ча апреле денз май бетта чотах къахьег цар.

Г. ГУБАНОВА,
Грозненски ремонтно-механически завода инженер-экономист.

БИЗЗА ПАЙДА ЭЦА ТОРОНЕХ

КЪАХЬЕГАМГА ХЬЕЖЖА ДА СОВГIАТ А

Массехк ди хьалха МалгIабика района «Алханчуртский» яхача откормочни совхоза клубе торжественни собрани хилар. Цу собране Российски Федераце «Главскотооткорм» объединене начальника нов. А. Полунина РСФСР-а Министрий Советеи ВЦСПС-еи карара кара тела ЦIе Байракхи 5,2 эзар сом хьалхара ахчан премии елар совхоза коллективана пятилетка хьалхарча шера даьхата къахьегама толамех. Еррига юртбоахама продукташ кийчъяра план 135,7 процент кхоачашъеш чакхдаьккхар юртбоахама шу совхозо. Боахама хьайбаш леладераша паччахьалкхенга кхойтта эзар центнер дулх лекхар планах доагIар шийтта эзар центнер йолча. Паччахьалкхенга планах лийрхIачул дукхагIа дулх доккха вIаштIехьдаьлар хьайбаш леладерий чукхоабача хьайбашта зооветеринарни бокъонаша дIадеххача тайпара дика гIулакх а деш тайп-тайпарча дегIа чIоагIа пайдане долча доакъарца уж кхедарах. ХIара бежана дийнахьи буси юкъера лаьрхIача 403 грамм дулх тIаккхетар планах доагIар 400 грамм долча. Белгалде деза, керттерча даькъе хьайбаш леладеча укх боахаме дулх даккхарга дIабода мах плановичул лохагIа болга: хIара центнер дулхага дIабода мах 73 соми 91 кепиги да, планови 73 соми 95 кепиги болча. Хьайбай продукташка дIабода мах лохбара цу тайпара хьокхамаш даха вIашдIехьдаьннад дарегIа доакъар Iалашдарах, хьайбашта гIулакх дара халагIа долча балхашта механизаци ярах.

Цу тайпара лакхара толамаш даьхар совхоза кхаш леладераша а.

Иштта, дIадаха боахама шу 539,4 эзар сом пайда а беш чакхдаьккхад совхозо. ХIаьта бе лийрхIа пайда 381 эзар сом мара бацар.

Укх шера бIаьсти тIехьаьннаяле а хьайбаш дика Iангара даьнпад. ХIаьта паччахьалкхенга дулх доккхара юбилейни хьалхарча квартала план 102,2 процент кхоачашъяьй.

Кхоачам болаш дегIа чIоагIа пайдане дола тайп-тайпара доакъар лоаттадарах къахьегамхой вIаштIехьдаьннад хьалхарча квартале дийнахьи буси хIара бежана 307 грамм дулх тIаккхетийта Iана заман планах доагIар 208 грамм мара доацача, хIаьта иштта хьакхарчашта а.

Белгалде деза, дIадахача шера а, хIаьта укх шера байнача биъ бетта а къахьегама лакхара толамаш эзхара совхоза механизатораша хьинаре дакъа лаьцалга. Укх шера ерригача юртбоахама техникана, инвентара дикей кхыча боахамел хьалхеи ремонт а яь «Скотооткорм» яхача объединене чудоагIача боахамашта юкъе хьалхара моттиг яьккхар боахама механизатораша.

ХIанз къовсам лоаттабу цар агротехнически лоаццача хана тIехьа юв культураш дIаерап ялат чуэцача техникана ханал хьалха ремонт яь балараи. Шоашкара хьокхам гойташ къахьег шоллагIча отделене механика Арчаков Хьажмурда, къахьегама ЦIе Байракх яха орден лелаеча кхоалагIча отделене комбайнера Баркинхоев Хьасанеи, Льянов Бахьаудинеи, иштта кхыбараша.

Паччахьалкхенга дохка дулх совдаккхара хьинаре дакъа лоацаш хьабоагIа хьайбаш леладераш. Скотника М. Баймурзаева лeладеча хьайбашта дийнахьи буси юкъера лаьрхIача 771 грамм дулх тIаккхет планах доагIар 400 грамм долча. Дийнахьи буси хIара бежана юкъера лаьрхIача планах лаьрхIачул 355 грамм дукхагIа дулх тIаккхетийтар бахьан долаш скотник волча Тимаев Зяудина вIаштIехьдаьлар планах лаьрхIачул 78 центнер дукхагIа дулх даккха. Цу тайпара хьинаре къахьегарца лакхара къахьегама толамаш даьха хьайбаш леладераш геттара дукха ба совхозе.

Боккхача лоархIаме да хIанз — бIаьсти тIехьаяларах доакъарах къаьстта чIоагIа кхомбе безача хана хьайбашта тIаккхета дулх кIезиг ца далийтар. Дика къахьийтал дIабахача биъ бетта пхелагIча отделене хьайбаш леладераша. Масала, Шаухалов Шамсуддин кхо бIаь бежана гIулакх деш ва. ХIанзле паччахьалкхенга цхьайтта тонн совгIа дулх лехкад цо, хIаьта цо леладеча хIара бежана дийнахьи буси планал 320 грамм совгIа тIаккхет.

Цул дукхха тIехьа ца вусаш къахьегаш ва цхьоалагIча отделене хьайбаш леладер Торшхоев Хьусен а. Цун бригада хIанзле паччахьалкхенга дехкад цхьайтта тонн гаргга дулх, хIаьта хIара бежана дийнахьи буси тIаккхетийтад планал совгIа 226 грамм дулх.

Хьакхарч кхоабача хьинаре къахьегаш хьабоагIа хьакхарч леладераш а: дийнахьи буси хIара хьакханна ворхI бIаь грамм дулх тIаккхетийт Гончарова Дарьяс, 772 грамм тIаккхетийт Бурсарова Тамарас.

Дикка чIоагIъеннай боахама экономика, хIаьта цунга хьежжа тоалуш доагIа къахьегамхой бытовойи вахареи хьалаш. Совхозе юбилей тIаккхачалехьа хьалъе ворхI торгови центр, совхоза контора, бархI квартира йола вIаштIарадаь цIенош, котельни, ши эзар тонн чугIоргйола ялата склад, нах чубахача а кхо бIаь цIагIа газ чуюлларгья. Ахриев ГIапур ваьча юрта хьалъергья музей. Цу хьакъехьа кхы а дукха балхаш дергда совхозе.

М.-Р. ПЛИЕВ,
тха спец. корр.

СИХДЕ КХАШКАРА БАЛХАШ

Сихденнад балхаш вай республика колхозийи совхозийи кхашка. Лоацдача хана тIехдика бIаьсти юв культураш дIаера шоай берригa низ тIабахийта къахьегаш ба юртбоахама къахьегамхой.

ПхелагIа май тIакхоачаш ерригача республике 152 эзар гектара тIа дIайийнай бIаьсти юв культураш, из плана 77 процент хул. Надтеречни, Сунженски, Урус-Мартана, Шаьла, Шелковской районашка 80 процент совгIа дIайийнай уж культураш.

Гидуаргаши шекара свеклаи дIайийна а баьнна хIара денна хьажкIаш дIаера темпаш лакхъеш ба хIанз дукхача боахамий механизатораш. Юбилейни шера 72 эзар совгIа гектар дIалоацаргья цу культура.

Дика вIаштIехьбаьккхаб хьажкIаш дIаера болх Сунженски районе. Района механизатораша хIанзле 5511 гектара тIа дIайийнай из культура—плана 78 процент. Дале а, керттерча даькъе хьажкIаш кхееча Ачхой-Мартана районе 54 процент, Наьсарен—41 процент. Шаьла — 66 процент мара дIайийнаяц хьажкIа хIанз а.

Коартолаш дIаера план а кхоачашъяьяц цхьадолча боахамаша. Баьцадараш дIадера план кхоачашъяра тIехьаюс МалгIабика, Наурски, Шелковской районаш.

ХIанз бIаьсти юв культураш дIаера тIеххьара ха тIакхаьчай.

ПХЕЛАГIА МАЙ ТIАКХОАЧАШ БIАЬСТАН ЮКЪЕ ЮВ КУЛЬТУРАШ ДIАЕРАХ ЙОЛА.

СВОДКА
(план проценташца).

Районаш	Еррига бIаьстан юкъе юв культураш	Доаккхаран силосан ялатн лаьрхIа хьажкIаш
1. Ачхой-Мартана	69	54
2. Ведана	46	27
3. Грозненски	77	62
4. Гудермесски	62	52
5. МалгIабика	70	56
6. Надтеречни	91	77
7. Наьсарен	68	41
8. Наурски	73	59
9. Ножай-Юрта	57	47
10. Советски	28	28
11. Сунженски	86	78
12. Урус-Мартана	82	67
13. Шаьла	86	66
14. Шелковской	89	37
г. Грозный	66	—
Ерригача республике гIолла	77	59

ВIАШАГIКХЕТАР

Советски партийно-правительственни делегаци Софе кхаьчай

СОФИЯ. 10 май (ТАСС). Болгарски Коммунистически парте ЦК-си НРБ Министрий Советои хьехарах Софе кхаьчай КПСС ЦК Генеральни секретарь Л. И. Брежнев керте латта СССР партийно-правительственни делегаци.

Делегацена юкъе ба: КПСС ЦК Политбюро член, СССР Министрий Совета председатела хьалхара заместитель К. Т. Мазуров, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат, КПСС ЦК секретарь П. Н. Демичев, КПСС ЦК членалла кандидат, РСФСР Министрий Совета председатела заместитель Е. Ф. Карпова, КПСС ЦК член, СССР доазол дехьарча гIулакхий министра хьалхара заместитель В. В. Кузнецов, делегацех укказа хьаккхийтта КПСС ЦК член, НРБ-ера СССР посол А. М. Пузанов.

Хоза кийчъяьча софийски аэродроме советски хьаьшашта накъабаьхкабар БКП ЦК хьалхара секретарь, НРБ Министрий Совета председатель Тодор Живков, НРБ халкъа собране президиума председатель Георгий Трайков, БКП ЦК Политбюро членаши членалла кандидаташи, секретараш, секретариата членаши БКП ЦК членаши, правительства членаш, бовзаш бола общественни деятелаш, дипломаташ, софийски къахьегамхой эзараш викалаш.

ХАЛКЪА ИЙЦЛУРГЬЯЦ ЦАР ЦIЕРАШ

Самардийнахьа, вай дерригача советски халкъо Коталси ди дездеча дийнахьа, Граждански Даьй, мехкец тIом тIа байнараштa зизай курсаш ехкар Грозне къахьегамхоша.

Дукха нах гулбелар Грозне къилбаседа кашамашка, Комсомольски скверe, Павла Мусорова цIерагIча майдан тIа, Старопромысловски районерча кашамашка, иштта кхычахьа.

Дийнахьа итт сахьат дальча памятникашта юхе сийлен ха оттадир Грознерча гарнизона бIухоша. Оркестр а локхаш торжественно дIадолалу тIом тIа байнарий памятникашта юхе, зизаш дохкилга.

Грозне предприятей колоннаш шорттига хьатIакхухьаш латтача зизай курсашта тIахьоарчадаьча ленташ тIа «Сийле хийла байнача турпалий», «Халкъа ираз бахьан долаш къовсам лоаттабьараштa», «ЦIаккха дицлургдац шо халкъа», иштта кхыдола йоазонаш да. Памятникашта кхотабенна хьатIаухаш латт гIишлошъераш, мехкдаьттахой, гIуланхера нах, хьехархой. Царна юкъе дукха ба тIема ветеранаш. Орденаши медалаши йоахк цар коанхош тIа. Цудухьа белгала ба уж кхыча наха юкъе.

Цхьабараш дIаухахаше а керда делегацеш хьатIаухаш массехк сахьата нах лаьттар памятникашта юхе.

Байнача бIухошта самардийнахьа зизаш дехкар республика районашка а. Байнача бIухой сий деш зизаш дехкар МалгIабике, иштта Наурская, Ищерская, Карабулак яхача станицашка, кхыйолча моттигашка, СУРТА ТIА: Грозне байнарий памятника юххе.

Зизаш дахьаш йоагIа Новогрозненски теплоэлектроцентрала коллектива делегаци.

Ю. Юнцевичеи Н. Кобиашвилеи сурташ.

ДЕКХАРАШ КХОАЧАШДЕРГДА

Лакхара социалистически декхараш тIанийцад тха боахама къахьегамхоша укх юбилейни шера.

Паччахьалкхенга дохка лаьрхIад шера планал совгIа 2,5 эзар тонн ялат, бIаь ткъо тонн шура, ткъаь пхийтта тонн дулх. Цул совгIа, къахьегамхоша дош деннад еррига юбилейни шера юртбоахама продукташ яхара план итт бетта кхоачашъе.

ХIанзле дIайийнай, 1150 гектара тIа свекла, 250 гектара тIа ялата лаьрхIа хьажкIаш, 420 гектара тIа гидуарагаш, цаI ах бIаь гектара тIа ялата-бобови культураш, цул совгIа 3750 гектара тIа дIадийнад гураьхьа дув ялат.

Белгалде деза, бIаьстан юкъе юв еррига культураш дIайийна лаьтта дика кийчдаь хинналга, уж агротехнически лоацдача хана дIаер.

Укх юбилейни шера дIабахача биъ бетта дикка лакхъяьй къахьегамхоша хьайбай продуктивность а. ДIадахача шера укх хана яьккха хинначул кхо бIаь центнер дукхагIа шуреи 259 центнер дулхи даьккхад тха хьайбаш леладераша. Цул совгIа вIалла а тIерадалийтадац хьайбаш.

Даьхача дерригача толамашка хьежача ала йиш я юбилейни шерара декхараш толамца кхоачашдергда аьнна.

Х. БИБУЛАТОВ,
Шаьла района «Джалка» яхача совхоза экономист.

ЖА ДАХКАШ ЛАТТ

Ер шу долалуш 20824 жий бар Червленский колхоза. Царех бIаьнегара дIа мел ийккхар бахка безаш бар. 5-гIа май тIакхоачаш 18729 жий бахкаь баьниаб боахаме. Царех 20805 Iаьхар хьахиннаб. Юкъера лаьрхIача, колхозо хIара бIаь жийна тIехьа планах 100 Iаьхар кхебе беза, хIаьта тIанийца декхар 105 Iаьхар ба. Колхоза жа леладеча йиъ фермана юкъе эггара лакхагIа да хьоккхамаш шоллагIча ферма къахьегамхой. 5151 жийх 4737 бехкаб ферме. Царна тIехьа 5538 Iаьхар хьахиннаб. Юкъера лаьрхIача хIара бIаь жийна тIехьа хIанз 117 Iаьхар ба укказа.

Дика деб цу ферме Абдурахманов Герман керте латтача бригада жа. Цун Iулацара 591 жий бехкаб. Цар баьб 726 Iаьхар. ХIара бIаь жийна тIехьа 129 хул из. Цхьабакъда, юкъера лаьрхIача хIара бIаь жийна тIехьа колхозе эггара дукхагIа Iоахарий кхоалагIча ферма воккхагIа волча жа Iуна Исаев Хьасана бригаде хьахиннад. ХIара бIаь жийво 131 Iаьхар баьб цига. Колхозе бахканца бисараш ши бIаь жий ба. Шеко йоацаш да уж дерригa жа дехка даьлча хьахургдола Iоахарий тIанийцача декхарех лийрхIачул дукхагIа хургхилар.

Нагахьа санна хIанз колхозе хьахинна Iоахарий лазараш хулаш, довш дIа ца къестийте шоаш тIанийца декхараш толамца кхоачашде аьттув хургба червленций.

С. СУЛТАНГИРЕЕВ.

КОММУНИСТАША ХЬОКХАМ ТЕЛ

Мичурина цӀерагӀча совхоза партийни организаце даим йоакхо ю коммунистий авангардни лоархӀам лакхбара.

Партийни организаце болх дика бу е во бу, цун хьинар мелд ховргда болхлой коммунистически сакхетам лакхбаларга, коллектива хьалхашка латта декхараш мишта кхоачашду хьежача. Цу деша тӀадерзаду совхоза партийни организаце коммунистий дерригa политически организаторски гӀулакхаш.

КПСС ЦК мартовски (1965 ш). майски (1966 ш). Пленумий решенеша дегаш ураоттадаьча, Мичурина цӀерагӀча совхоза къахьегамхоша ханал хьалха кхоачашйир 1966 шера юрта боахама продукташ яхарец паччахьалкхенга йохкарец планаш а социалистически декхараш а. 1966 шера паччахьалкхенга ялат дохкара план тӀехкхоачанйаьрах карара кара тела РСФСР Министрий Советен профсоюза ЦК-ан ЦӀе байракх а 1500 сом ахчан премий а елар совхоза къахьегамхошта.

ЛоархӀаме мел йолча участкашта керте латтараш коммунисташ ба: берригa керттера специалисташ КПСС членаш ба, коммунисташа кулгалду совхоза кхаь а отделенена, 7 бригадах пхеннена, хӀаьта царех 3-ча отделенера коммуниста нов. Шаипов Ахьмада кулгалдеш йола комплексни цхьа бригада коммунистически къахьегама бригада яха ций дола цӀи яккхар духьа къовсам лоаттабеш я. Цу бригадо ерригача культураштa кхоачашъяьй план.

Дика толамаш лаьхад къонача коммуниста нов. Умалатова Зале кулгалдеча звенос. Цо 30 гектар долча лаьттана хӀара гектара тӀара 500 центнер гаргга шекара свекла яьккхай.

Коммунист нов. Далоев Шамсуддин керте латтача механизированни звенос 1500 гектар долча лаьттан хӀара гектара тӀара 315 центнер мерзача овлай яьккхай, планах 185 центнери тӀаййнача декхарех 250 центнери мара яккха на езаш хинна ча метте.

Шоай Даьхенах доккхал а деш юбилейни вахте эггар тха совхоза къахьегамхой. Советски Ӏаьлала 50 шу дизара сийна лелаеча социалистически яхье доккхий декхараш тӀаййпар коммунисташа нн. З. Умалатова си Щ. Далоеви. ДикагӀа йолча агротехнически ханашка дӀаййра шекара свекла. Районе эггара хьалха укх шера цо дир кхаьта химически оасар.

Ала дезаш да, бӀаьстан юкье кхашка лу балхаш саха укх шера лакхача агротехнически боарамe даь хилар, тхо ерригача 430 гектара тӀа дӀаййна даьннад шекара свекла, дӀаййна лаьннад ялатйна лаьрхӀа дӀаювш йола хьажкӀаш. Уж балхаш деча хана белгалбаьлар коммунисташ — механизатораш: нов. Ш. Далоев шийн сменах 25—27 гектара тӀа дӀаювра шекара свекла, нов. Далаев Хьасана — 20 совгӀча гектара тӀа, Хажимурадов Махьмад Сале — 20—22 гектара тӀа. 1966 шера хӀара кхоабача Ӏаттагара 2624 килограмм шура яьккхача доаркана коммуниста нов. Адуева Алмата доккха правительственни совгӀат делар — Къахьегама ЦӀеча Байракха орден. Укх юбилейни шера тӀехкхоачашду цо шийн социалистически декхараш: 1-ча квартале хӀара кхоабача Ӏаттагара 400 килограмм гаргга шура яьккхай, нормах яккха езар 300 килограмм мара йоацача метте. Дика толамаш доах коммуниста нов. Пуцоев Резвана кулгалдеча № 2 йолча отделене хьайбаш лелаераша.

Паччахьалкхенга хьайбай продукташ йохка аьнна тӀаййца 1967-ча шера 1-ча квартала планаши социалистически декхараши кхоачашдаьд ерригача совхозо: планах 20 тонни социалистически декхарех 22 тонни дулха йохка езача метте 115 тонн а ехка плани социалистически декхараши тӀехкхоачашдаьд.

Совхоза партийни организацеца 76 коммунист ва. Уж дӀанийсбаьб укх тайпара: полеводаш — 11, хьайбаш боахаме — 9, механизатораш — 15, шофераш — 9, нокхарий лелаераш —1, хьехархой — 4, сомий бешамаш лелаераш — 8, пенсионераш — 3, юрта совете — 7, совхоза аппарате — 4, иштта кх. дӀ. Берригa коммунисташ партийни организацена бӀаргагучча, дикагӀа зелургболчча ба. Партийни организаце вахар дизагӀа хул цо шийн коммунисташта кхетам дикагӀа луш хилча, цо царгара доагӀар дизза хьалехаш хилча.

Партийни комитето тӀахьожам а лоаттабеш, политически къовсамхочун дикача гӀулакхех кхув коммунисташ. Уж гӀулакхаш дикагӀа ме хул, чӀоагӀлу юххьанцарча партийни организаце наха еш йола влияни. Из да совхоза парткомо отделеней партийни организацешкара хьадехар.

Юбилейни шу дӀадоладелча лена шийн социалистически декхараш кхоачашдеш хьайоагӀа совхоза коллектив, цудухьа, шеко яц, партийни организаце кулгалдеш болча совхоза къахьегамхоша шоай декхараш 1967 шера 1-гӀа ноябрь хьатӀакхачалехьа кхоачашдергхиларах.

В. АДСАЛАМОВ,
Урус-Мартана района Мичурина цӀерагӀча совхоза парткома секретарь.

КАДРАШ КИЙЧЪЯР — ЛОАРХӀАМЕ ГӀУЛАКХ

КПСС XXIII-ча съездо белгал ма даккхара, парте доккхий политически экономически декхараш кхоачашдеча хана хӀара коммуниста декъар да вахарца гӀабахар, марксизма-ленинизма сийлахь-йоккха теори караерзаяр, большевистски идейности принципиальности йолаш хилар. МалагӀа лоархӀ вай идейни саг? Ховш да идейность йолаши бизза политически кхетам болаши хилар саго шийн декхар, эггара хьалха, производствера декхар кхоачашдарца дувзаденна долга.

Районе дика вовз «Озерный» совхоза директор Сайдулаев Цике Ӏаьла, дика специалист, боахама да, идейни кхетам лакха болаш вола коммунист хиларах тарра. Балха цо деча кулгала белгалйоалаш йола оагӀув я практически декхараш кхоачашдара никъ кхетамцеи нийсен лаха хар. Хьинаре организатори йоакхонца кхетам телаши вола Сайдулаев массаза а наха юкъе хул. Цунна хов хозача дешаца-цар дегаш ураоттаде а, уж шийна тӀехьабаха а. Цике Ӏаьла даим цхьаьнца хӀамаш ешаш хул, цо теркал на деш дисац керда арадоала книжка, деппа кепа детта литература. Цо даим йоакхо ю шийн идейно-теоретически кхетам лакхбара. Совхозо коммунисташта новкъостал ду марксистско-ленински теории экономически знанеши караерзаяра.

Цхьа бахьан доацаш дац юбилейни шера 1-ча квартале яхьа итогех совхоза коллективо дика толамаш дахар а КПСС райкомеи къахьегамхой депутатий районни совета исполкомец карара кара тела ЦӀе байракх яьккха хилар а.

Сайдулаев — партийни дешара дика пропагандист. Партийни образоване системерча итогаша хьахьекхар, коммунисташеи парте боацарашеи дика дийша а юххьанцара партийни школа дика чакхъяьккха а хилар.

Семинарашка, марксизма-ленинизма лардаш хьехача школашка, юххьанцарча партийни школашка деша багӀараша чӀоагӀа уйла тӀайохийташ Ӏомаду теоретически дешар, марксизма-ленинизма классикий произведенеш. Шоаш цигара хьаийнача знанеех шоай практически гӀулакхашта пайда эца гӀерт уж. Масала, болх дика бу «Братский» чхьагӀара совхоза отделене управляюще К. Гинарова. Юххьанцарча политически школе дешаш хиннав из, хӀаьта цигара программа толаме чакх а яьккхай.

Парте райкомо къаьстта уйла тӀайохийт кулгалдеча кадрашка дешийтара. Совхозийи предприятейи директораша партийно-боахама актива школе деш. Цига обзорни лекцеш йийшай пропагандисташа, района кулгалдеча болхлоша.

Идейни кхетам лулга дуккхача хьале пропагандистски кадраех тийша хилар кхета а деш, из лоархӀаме гӀулакх партийний организацеша тӀадулл теоретически дика кийчбенна, авторитет йолаш болча коммунисташта.

Марксистско-ленински дешара новкъостал ду коммунистически тешам бенна нах хьалкхебара. Цар хьаллоац керда а толашагӀа а мел дар. Советски Ӏаьдала 50 шу дизара сийна лаьцача социалистически яхье дакъа а лоацаш, хьалхарча квартале паччахьалкхенга шура йохкара план 111 процент кхоачашъяьй районо, дулх дохкара план — 144, фуаш дохкара план — 105 процент.

Коммунисташта идейни кхетам баларa даькъе дика опыт Ӏоаяьй «Горскнефта» НПУ партийни организаце. Цига дешаш хиннараша а Ӏомадаьд политически экономически дешаш, толашагӀа йола опыт. Болх дика бу ОРС-а юххьанцарча политшкола.

Дешара шу дика итогаш йолаш чакхдаьккхад «Знаменский» совхоза В. И. Ленина биографи Ӏомаеш йолча МТФ кхалнаьха кружоко. Цо ферма коллективана карара кара тела ЦӀе байракх еннай хьайбаш лелаераштa юкъе хьалхара моттиг яккхарах. Дешара программа дика чакхъяьккхай Гвардейски юртарча юкъерча школа семинарски группо.

Коммунистий идейни кхетам лакхлулгеи партийни балха боарами дуккхача хьале юрташкарча парткомехи партийни бюроехи тийша ба. Цудухьа парте районни комитето чӀоагӀа уйла тӀайохийт секретарий теоритически знанеш эргайоахаш тоаяра, организационни политически балха практика Ӏомаю царна. ХӀара бетт-бетта хулача семинарашка царна еш теоретически темаех, партийни строительства дешаех лаьна лекцеш докладаши. Балха опыт дӀа-хьа эцилга вӀаштӀехьдоах.

ЧӀоагӀа пайдана я секретараша партийни балха опыт Ӏомаеш а, коммунисташта идейни кхетам балара толашагӀа дола масалаш гойташ а оаха совхозашкеи промышленни предприятешкеи еш йола семинараш.

Района къахьегамхоша керда рубежаш лийцай белгала аьлча, цар лаьрхӀад укх шера паччахьалкхенга 3385 тонн шура, 2600 тонн дулх, 350 эзар фуъ дохка. Промышленни предприятей коллективаша декхар тӀаийцад 1967 шера 25-гӀа декабрь хьатӀакхачалехьа паччахьалкхен план кхоачашъе.

Партийни организаце шийн берригa низ тӀаберзабаьб Сийлахь-боккхача Октябра 50 шу дизара яха йоагӀача тайпара накъаяхараи КПСС XXIII-ча съезда решенеш кхоачашъяраи.

Р. МУРТАЕВ,
КПСС Надтеречни райкома пропагандаи агитацеи отдела заведующи.

НИЙСАЧА НОВКЪА

1967 шера 24 мае пхи шу дуз Грозненски ремонтно-механически завода коллективана «Коммунистически къахьегама коллектив» яха цӀи енкача дийнахьа деиз. 1967 шера 17 апреле мехкаьттаи химически промышленноста профсоюза обкома Президиумо чӀоагӀъяьй из цӀи.

1962 шерагара 1966 шерага кхаччалца производства боарам 55,8 процент лакхбеннаб, къахьегама овсарле 33,4 процент лакхъеннай, продукци арахецарга дӀабода мах 1,4 процент лохбеннаб.

Шерра социалистически яхь йоарйаярца КПСС XXIII-ча съезда решенеш чакх а йоахаш, завода коллективо дика кхоачашъяьй пятилетка хьалхарча шера план.

Производства боарам 1965 шерaца нийсбича 19,4 процент лакхбеннаб 1966 шера. Къахьегама овсарле 3,8 процент лакхъяьй, хӀаьта 1965 шерaца нийсйича хӀара болх беча сага лоархӀаш арахеца продукци 12,7 процент дуккхагӀа хиннай, товарни продукци арахецарга дӀабода мах 3,3 процент лохбаьб, 112 эзар сом ахча кхоладь.

Ханал хьалха кхоачашъяьй дунен 14 мехка экспорте продукци кхахьийтара план, хӀаьта дӀаяхьийтача продукцена рекламацеш а яьхкац.

1966 шера завода коллективо 250 тонн фланцеш еннай мехка а вай республика а мехкаьттаи химически промышленноста хьалъяьяла езаш йолча объекташта. Юрта боахама болхлошта новкъостал деш, оахош шефство лелаеча совхоза 20 кормозапарник смеситель кийчъяьй оаха.

Укх шера IV-ча квартале баьча балха итогех дерригa технико-экономически хьокхамаш кхоачашдарах мехкдаьтта чакхдоахача промышленноста предприятешта юкъе лелаеча Ерригсоюзни яхьа 3-гӀа моттиги ахчан премий хьожаяьй завода коллектива.

Социалистически декхараш толаме кхоачашдара новкъостал даь завода дикагӀа болча наха — уж ба орденаш лелаю слесараш В. А. Погосян, В. Я. Марковский, котельно-сварочни участка начальник Г. Г. Узумов; хьокхаме къахьег слесараша Ю. А. Галюстяна, Н. Смольникова, токараша А. Бупыгина, Г. Н. Буянова, наладчика П. И. Вехова, котельщика Максимова, дукха кхыбараш. Хьокхаме къахьегарах 50 саг завода сийлен Книжка юкъевихьав, 9 сага портреташ къахьегама сийлен аллее хьалъэхкад, 16 саг завода сийлен Доска тӀа воалл.

Белгаллоалаш гӀулакх да социалистически яхье завода ерригача коллективо дакъа лоацаш хилар. ХӀаране къаьст-къаьста а иштта цехашеи ерригача заводои а тӀаийна социалистически декхараш хьалда маӀан долаш да, цар тӀа йоах, производства боарам дӀахо лакхберга, лакхагӀа дола технико-экономически хьокхамаш доахарга, техникеи производства технологии эргайоахаш тоаерга, хьалха латтача опытах пайда эцарга.

Заводской комитето оттаьча социалистически яхьа условешка хьежжа лелаю яхь. Цехаштеи участкаштеи юкъе лелаеча яхьа условеш ераш я: хӀара бутт чакх массаза боал юкъарча собране итогаш ю-дӀабахача бетта баьча балха. Итогаш Завкома шерра ча заседане ювца оттаю, цига къоастаду дӀабахача бетта баьча балхах дикагӀа йола участок е цех малагӀа я. Хьалхар моттиг яьккхача цеха е участкана карара кара тела ЦӀе байракх лу.

Нагахьа санна цехо е участко карара кара тела ЦӀе байракх вӀашта кхаь бетта лелаяь яле, цеха коллективана ахчан премий лу — 30 сом.

Иштта хӀара бетт-бетта итогаш ю къаьст-къаьста яхь лелаераша баьча балха а. Балха итогашка диллача дикагӀчоа карара кара тела вымпел хьожаю. Нагахьа санна новкъосто кхаь бетта вӀашта из вымпел лелаяьяле, тӀаккха цунна «Профессех дикагӀвар» яха цӀи лу, хӀаьта нагахьа санна «Профессех дикагӀвар» яха цӀи ялх бетта лелаьяле завода сийлен Доска тӀа воаккх. Нагахьа санна сийлен Доска тӀа шерра ваьллавале завода сийлен Книжкана юкъеху.

Дукха шераш да ше санна йолча Краснодарски «Нефтемашремонт» яхача предприятеца яхь лелаю. Баьча балха хӀара квартале итогаш яро, социалистически декхараш мишта кхоачашду хьожаш вӀаши проверкаш яро, балха опыт, технически навыкаш тӀа-юха ийяро новкъостал ду производственни планаш кхоачашъяра. яхь лелаеча предприятей дерригa технико-экономически хьокхамаш лакхлара.

Заводе лелаеча социалистически яхьа керттерча формаех цаӀ я коммунистически къахьегама ударник е коллектив яха цӀи яккхар духьа лелаю яхь.

ХӀанз коммунистически къахьегама тӀехьарча боламе дакъа лоац 582 саго, царех 335 саг коммунистически къахьегама ударник ва, хӀаьта 247 саго на цӀи яккхар духьа къовсам лоаттабу. Коммунистически къахьегама коллектив яха сийлахьа цӀи лелаь шин цехо, кхаь участко, итт бригадо.

Заводе цӀенхаштта уйла тӀайохийт болхлой общеобразовательни, политически, технически знанеш лакхъяра. ХӀанз производстве балха воллашехьа а деш: болх беча кагирхой школашка — 36 саго, техникумашка — 25 саго, институташка — 19 саго.

ЧӀоагӀа уйла тӀайохийт хӀара болхлочун деловой квалификаци лакхъяра, цу гӀулакха хӀара шера вӀашагӀехк производственно-технически курсаш. 1966 шера уж курсаш йистеьхай 61 саго, планах уж йистеяха езараш 31 саг мара ца хиннача метте, хӀаьта 1965 шера уж курсаш чакхъяьха 48 саг вар. Укх шера дӀахо а болх беш я квалификаци лакхъю производственно-технически курсаш а крановщикий курсаш а. ВӀашагӀехкача курсаша болхлошта новкъостал ду шоай професси сихагӀа караерзае, квалификационни разряд лакхъе, хьалха латтараштa тӀехьакхе. ТӀехьабусаш цхьаккха а хила йиш яц — из я заводчаний девиз. Цу гӀулакха тӀехьабусача болхлоша кадрови, лакха квалификаци йолча болхлой хьехамца бу болх, цар балха опыт хьайию. ХӀаране къаьст-къаьста дешаш 1966 шера Ӏомавир 49 саг. Цул совгӀа, балха дикагӀа йола приемаш дукхьал болх беча моттиге хьехаргйолаш группаш вӀашагӀехкай. Царна кулгалду лакха квалификаци йолча токараша Ахаева, Богашева, Вехова хӀаране ялх-ялх саг Ӏомаву.

Инженерно-технически болхлошта лаьрхӀа вӀашагӀехкаяр технико-экономически образоване курсаш 27 сахьата программа а йолаш. Уж курсаш йистеьхай 51 саго.

Къахьегама хьалаш аттача дахари гӀо деш йоаха ха лоацъяри духьа 1966 шера пневматизаци яьй металл телача 7 станока, кийч а яь, производствана юкъейихьай завода 3975 сом ахча кхоль йола, газапа турбаш теда механизированни станок. Хьалха латт техникеи технологии юкъекхахьара планах заводе отта а яь, караерзаяьй турбай радиусаеи переводникашцеи фланцашта нийса штамповка ю метод. Цо а 15 эзар сом совгӀа ахча кхоллр завода. 9 Т. 12 Гр яхача клапаний оатхалашта хӀанз дуккха резецаш йоахкача, 1 А 720 яхача ахавтоматаца ю обработка, хӀаьта иштта 12 Гр. клапана оатхалашта хьалхагӀа еш хиннача объемни закалкана меттел хӀанз МРЗ—108 А яхача установке ю закалка. Цу гӀулакха проект а оттаяь, кийчъяьй спецоснастка. ХӀамай кхомбари хьурмат дари духьа йоланнача походе дакъа лоацача завода коллективо 1966 шера 100 тонн совгӀа металл кхоляь.

1967 шера кердача техника 7 тайпа арахийнад заводо. 1967 шера планах опытни 5 образец кийчъе а кердача техника 5 тайпа серийно арахеца долале а дезаш я завод.

Заводе чӀоагӀа уйла тӀайохийт болхлоша культурно салоӀилга вӀаштӀехьдаккхараи цар быт тоаяран. Даьханча шера тайп-тайпарча салоӀача цӀеношкеи санаторешкеи шоай унахцӀено тоаеш хиннав, 75 саг, царех салоӀача цӀеношка — 42 саг, санаторешка — 18 саг, профилакторе — 15 саг.

Соахка заводе эггара хьалха вӀаштӀехьдаьккхадар Ӏаьржача форда йисте «Бетта» яха поселок йолча чаьтарех даь салоӀа цӀа. Шоай дезалашца цига салеӀар 100 болхлочо. ДӀадаханча шера вай республике тайп-тайпара экскурсеш хиннай. Концерташ увттадаьд республика госфилармоне артистий низацца а кхыча городашкарча артистий труппаша а. Завода дуккхача болхлоша шоашта салоӀами сакъердами лоархӀ спорт лелаелга, цар дакъа лоац художественни самодеятельностa юкъе. Завода самодеятельностo толашагӀа йола моттиг лаьцар мехкдаьтта промышленноста предприятешта юкъе, дуккхагӀа йола номераш республикански смотр чакхйоаллаш хьокха оттае аьнна хьакъоастайир. Тайп-тайпара мероприятеш чакхйоах завода болхлой низаца хьалъяьча 400 моттиг йолча клубе.

Завода къахьегамхой цӀагӀара моттиг-бытовой хьалаш тоадар духьа хӀанз хьалъеш латт 48 квартира йола цӀенош, укх шера кхы а хьалделаьрхӀад 48 квартира йола цӀенош.

Болхлоша салоӀача моттигашка хьалъяь беседкаш я, художественни литература фонд а йолаш, шоай технически библиотека я.

Заводо боккха болх бу ше шефство лелаеча № 48 йолча школана къахьегам дукхабезаргболаш дешархой хьалкхебара.

Цунца цхьана завода коллектива балхаца кхы а цӀенхашттара кхоачамбоацараш да. Заводо массаза а бац ритмично болх.

Къахьегамен производственни дисциплина 1966 шера баьча балха итогашка хьежача укх тайпара я. Нагахьа санна къахьегама дисциплина толхаяь моттигаш 1965 шера 11 хинналe, 1966 шера 21 моттиг хилар. Цхьабакъда, нагахьа санна къахьегама дисциплина телхаяра гӀулакха анализ йича гучадаргда, дисциплина телхаерех дукхагӀа бараш дукха ха йоацаш заводе балха баьхка къона болхлой хилар. Цар хӀанз а кхетаьяц заводе лелаю традицеш, заводерча хьалашца дӀаӀемабац. КӀезиг-дукха а къахьегама дисциплина толхаяь моттиг нийсъелча, из дош болхлой собранешка, новкъостий суда заседанешка дувц. Цу гӀулакха чӀоагӀа болх бу заводской кепайоазоно — масала, «Ремонтник», «Метла», «Стружка» яхача цехий газеташка а «Труд» яхача ерригача завода юкъарча газетага а, «Молнеген» «Комсомольски прожекторагеи» гӀолла хьагучабоах къахьегама дисциплина телхаераш. Цу доллача хӀамаех боккха пайда боал къахьегама дисциплина телхаераш заводе тӀа-тӀа кӀезигбалара.

Завода производственни гӀулакхаш тоалара тӀаберзабь белггалара болх баьб администраце, партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша — материально-технически отдела болх тоабаьб, плаваш нийсагӀа увттаю завода цехашта юкъерча кооперацева, бутт болалуча хана къахьегам дикагӀа вӀаштӀехьбаьккхе хул. Цхьабакъда, завода гӀулакхашка хӀанз а моттиг нийслу ритмично болх ца беш, хӀаьта эггара хьалха из ала доагӀа мехкдаьтта оборудованена запасной оатхалаш арахецаш йолча цехах. Цу цеха дерригa гӀулакхаш «Красный молот» яхача заводо шийн ла еза ахфабрикаташ (штамповка завода хьаяларах тийша да. Бутт юкъебахале тӀаа езаш йола штамповка, хӀара бетт-бетта 23—26 дийнахьа кийч а йийя мара тӀаяхьац. Цу хӀамаша новкъарленаш ю завода ритмични болх вӀаштӀехьбаккхара.

Завода балха тӀара кхоачамбоацар да кадраш каст-каста хувцалуш хилар.

Кадраш каст-каста хувцаялара маӀан да эггара хьалха чуӀе цӀенош, берий бешамаши яслеши, заводо кхаь сменах болх беш ца хилар бахьан долаш.

ХӀанз юбилейни шера къахьегама совгӀаташ кийчдеш я завода ерригa коллектив. ТӀаийца социалистически декхараш толаме кхоачашдеш да. Бинь бетта план 25-ча апреле кхоачашъяьй.

А. САРДАШВИЛИ,
Грозненски ремонтно-механически завода директор.

Броневика чу Ленинца

«Исторически броневик лехкаш хиннар» — иштта цӀи йолаш да телевидене Еревански студе даьккха документальни фильм. Дукха ха йоаккхаш эмиграце а хинна, Россе февральски революци хинначул тӀехьагӀа Владимир Ильич Ленин цӀавар халкъа дагадохийташ да из фильм.

Шийна дукха везача шийн баьччана Ӏалаьмате чӀоагӀа лог гӀоадаьнна революционни Питера пролетариат накъаяхар дувц фильмо. Владимир Ильич Ленин цӀавоагӀача кийчлуш хинна цӀаккха дицлургдоаца денош, цӀа а кхаьча, шийна накъабахача нахаца из вӀашагӀкхетар. «Апрельски тезисаш» ювцаш Ленина даь къамаьл ах бӀаь шу лаьначул тӀехьагӀа дагадохийташ къамаьлаш ду парте къаьнача членаша Андрей Андреевич Андреева, Ион Михайлович Лешенкова, хӀаьта иштта хӀанз пенсе а ваха, Сары-Ага яхача казахски гаьнарча юрта вахача цу хана ленински броневик лехкаш хиннача Мирон Сергеевич Огоньяна.

(АПН).

ЛИТОВСКИ ССР. Ший йиззача мощностаца болх бе йолаялийтача Вевисски коа тӀарча оалхазарий фабрино шера 50 миллион фуъи 80 тонн оалхазарий дулхи лу.

Хьалхарча аргӀанара птичникаш эксплуатаце дӀаеннай. ХӀанз предприяте шоллагӀа аргӀа хьалъеш латт.

М. Барауснаса сурт.
ТАСС фотохроника.

ХОЗЛУШ ЛАТТ РАЙОН

Ер шу доладуш Сийлахь-боккхача Октябра 50 шу дузача ден сийна шоай район хозъе, тоае, цӀенъе лаьрхӀар Грозне Октябрьски районе бахача наха. Уж дага ба 1967 шера ворхӀагӀа ноябрь хьатӀакхачалехьа 7536 квадратни метр площадь йола нах чубаха цӀенош хьалде, улицаш, майдаш, сквераш, бульвараш архитектурно-художественно тоае, гаьнаш йогӀа, иштта кхыдола балхаш де.

Белгалъяь мероприятеш района предприятей учрежденей кулгалхошта, уличним комитеташта дӀайоваийтар, бахача наьха схедаш йир. Хара предприяте коллективо шийна хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашде деза ха белгалйир.

ХӀанзлехьа даь дукха да. Районе дуккхаза воскресникаш, субботникаш хиннад. Район тоаеча дакъа лоацаш 50 эзар саг болхло, гӀулакхера нах хиннаб. Сомий бешамаш, улицаш, гӀашлой наькъаш, каналаш, наькъашта йистера моттигаш цӀенъяьй, сквераш тоаьй. Къаьстта-дукха болх баьб Ленина, цӀерагӀча Гудермесская, Ханкальская, Новопромысловская яхача, П. Мусорова цӀерагӀча улицашка, иштта кхычахьа. Субботникаш даьд тракторашии автомашинаши а йолаш.

Дукха болх баьб октябрьцаша 30-ча участке, «Горячий ключ», Керда-Алды яхача юрташкара нувхаш дӀакхийса моттигаш цӀенъяра. 13 эзар га дӀаегӀай, нийс эзар квадратни метр зизаш дӀадийнад, газонаш яьй. Дукха балхаш деш латт хӀанз района «Южная» яхача майдан тӀа. ГӀашлой наькъаш, клумбаш еш латт укхаза, кӀотаргаш, къохк дӀаегӀай. зизаш дӀадийнад. Укх бӀаьсти 60 эзар гаьна гонахье аьхкай, кӀир техай. 3875 квадратни метр наькъаш тоадаьд, иштта кхыдола балхаш даьд. Цул совгӀа кварталашка, улицашка, участкашка гаьна ухкача моттигашка электросердал йиллай. ХӀаьта, Павла Мусорова цӀерагӀча майдан тӀа Граждански Даьй-мехкеи тӀемашка байнараштa дегӀача памятникашта реставраци яьй.

Район тоаярал хозъярал балхаш хӀанз а деш латташ да.

В. ПЕТРОВ.

СИЙЛАХЬ-БОККХАЧА ОКТЯБРА 50ШУ ДИЗАРГА

ЙОВШ ЙОАЦАЧА МАЯКА СЕРДАЛ

ГЕНРИ УИНСТОНА, США КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ КЪАМАНЕ ПРЕДСЕДАТЕЛА ИНТЕРВЬЮ

Октябрьски революци котъяьнна 50 шу дизарца хетта сона дагадехарий а са уйла латтарий а чулоацам дӀаала йиш я дуккха шераш юкъе а долаш сона дайзача шин дешаца, аьлар ТАСС корреспондента ше интервью луш США коммунистически парте Къаман председатела Генрих Уинстона. Царех хьалхарлар «вай» яха эрсий дош да. Укх тӀеххьарча шерашка, СССР-е дарба дэйташ со волча хана сох беттaлуш хиннача дуккхача советски доттагӀаша шоаш со вувцача хана оалаш дар из дош. ШоллагӀа дош — из «маяк» яха дош да. Бера хана из дош сайна хезачул тӀехьагӀа массехк шу даьлча мара довзанцар сона цу деша маӀан. Советски Союз а эггара хьалхара болхлой, ахархой, салтий, къахьегама интеллигенце правительство а йолга духхьашха сайна хайча реальни маӀан долаш хилар сона «маяк» яха дош.

Шоай проблемаш къоастае, шоай довл оттаде, дуккха къамаш дахача, тайп-тайпарча къамех, расех бола нах, цӀека бос эргаш бола нах ловлла увттабе а царна юкъе цӀур бехка а дискриминаце тардолийташ болча мехка из дискриминаци дӀаяккха моллагӀа болча нахага мишта йиш я дерригача дунега цу маяко дӀахьокхаш хилар кхетадир аз. Шийн мехка проблемаш кхетае новкъостал дир шийна, йоах Г. Уинстона, Советски Союзо лотаьча маяко. Уж проблемаш къоастае йиш хургья алхха Америках социалистически паччахьалкхе яра наькъаца.

Са гӀулакх-м кӀезиг-дукха «аьттув болаш» а нийсделар. Са-м школе деша а вӀаштӀехьдаьлар, бакъда, Канзас-Ситера (Миссуре штат) негритянски школа-м яр из. Из бегъяккха тиллача санна, «Авраам Линкольна цӀерагӀа юкъера школа» аьнна цӀи йолча школа шоллагӀча лагӀан шоллагӀча классе дӀачуваллалца дийшар аз. Цхьабакъда, дешара шу доладеннaчул тӀехьагӀа кхы дукха ца говш, цӀи хоззаш гӀулакх «гӀовза» даьлаоа Уолл-стрите (1929-ча шера), йолаелар дерригa а дохадеш йола экономически кризис. Миллионаш болча американашта санна (Ӏаьржабарашта баь на Ӏеш кӀайбараштa а), са дезалла Ӏоткъам беш хилар из кризис. Цу гӀулакхо дӀахо школе деша йиш йоацача ваьккхар со, дегӀа гӀойле йовлца а са бӀарздаллалца а гӀерта везар болх лаха — моллагӀа бе а боацаш, хьаштдоллаш бола болх. Бе болх корабоагӀаш бацар, къаьстта а къонача неграшта. Алхха юкъарча экономически кризисах даьнна Ӏацар тхона, къонача неграшта зулам, тхона зулам дувлар экономически социальнни лоаме хьалхарча лагӀал га халкъ бӀаь шерашка хьаллакх ца долийтача расизмахи сегрегацехи а. Цхьаккха а аьттув боацаш дисад-кх тхо, гӀойле яла моттиг яц-кх тхона, аьнна хеталора цу шерашка.

Г. Уинстона дага а ухаш дувц тӀеххьара а шийна шийн «маяк» бӀаргагучча а мишта яйра. Канзас-Сити яхача городе цхьа парк я. Укхаза нахага йиш яр тайп-тайпарча темаех къамаьлаш де: къамаьлаш дора Ӏилмах, литературах, политически проблемаех, цу даькъе коммунизмах а. Къамаьлаш даьча ораторашта юкъе иштта ши коммунист а вар — негри кӀайбарехи. Из ше а сона вӀалла дага ца хиннар дар, яхаш белгалдоах Г. Уинстона. ЧӀоагӀа новкъа а долаш сона дагадаьхкача нийсхо йоацача гӀулакхех негро а кӀайчо а дувцар цаӀ дар. Цу дешо цецваьккхав со. Цар Ӏомавир со ерригача расех болча наьха а шоай низаш вӀашагӀтоха йиш хилар кхетаде.

Цхьабакъда, массарел а лоархӀамегӀа дар цхьаькха: къамаьлаш даьча ораторашa Советски Союз ювцар — экономически а, социальни а, къамий а проблемаш кердача тайпара къестаеш бола керда мохк. Цу ораторашка ладувгӀа ухаш хиннача берригача кагийча наха а санна, со къувсаш, хаттараш деш, даьча хаттарашта жоп дехаш хулар. Аз къаьстта дуккхагӀа хаттараш дора керда социализма мохк бувцаш къамаьлаш даьча ораторашка. Со духтӀа вала гӀертар: боккъонца бакъ дий-теш СССР-е общества классови структура хувцаялар, боккъонца бакъ дий-теш Ӏалаьмате йоккхача цун территоре дӀа дахача тайп-тайпарча кагийча къамашца леладаь нийсхо йоаца гӀулакхаш цу мехка цӀендаь дӀадаьха хилар.

Г. Уинстона дага а ухаш дувц, Октябрьски революци хинна шу дездарца ювзаенна эггара хьалхара ше гӀахинна собрани яр 1931-ча шера январь бетта Канзас-Сите хинна В. И. Ленин, К. Либкнехт, Роза Люксембург дагалацара хетаяь собрани. СССР йолаш хилар кхыметтел къоабал даь тӀаэца а ВӀашагӀкхийтта Штаташ вӀалла дага а яцар цу хана, хӀаьта цу кердача мехкаца дерригӀа дипломатически гӀулакхаш оттаделга-м дувца а мича дезар. «Дуне оагадаь итт ди» яха Джон Рида книжка делар цу собране Г. Уинстона цхьан саго. Къамаьлаш даьчар ювцар «хьалхара пхе шера план», дуццар шоай кхела даьй а хинна дӀаэттача моллагӀа болча наха, долла хӀама чу а лоацаш планаш увттаяра наькъаца, шоашта хьалхашка эттa Ӏалаьмате йоккхий экономически проблемаш мишта къестаю.

Цу дерригнеша беннача хьехамо, йоах дӀахо Г. Уинстона, США коммунистически парте бодача новкъа ваькхар со, цига со шоашта нийсса саг а лоархӀаш тӀаийцар. Аз дакъа лаьцар моттигашкарча дуккхача демонстрацешка, хӀаьта тӀаккха — йоккхача къаман юкъарча Вашингтоне яьча мецача походе. Цу дерригача шерашка, йоах Г. Уинстона, мелла йоккхий халонаш духьала яьлча а лаьгӀ ца луш, сийрда йоагаш яр са «маяк», кхыметтел дунен шоллагӀа тӀом болча хана а. Германски вермахт йохаяьча хана ма башха-дика перспективаш хьаеллаелар дунен гӀарча низ-Ӏоткъама кӀал лаьттача халкъашта. Фу хургдар вайха массанех а, нагахьа санна гитлеризм эша а яь котало яьккхаепаре? Алхха Освенциме хинна ца Ӏеш. Алабаме а, Миссисипе а, Миссуре а хургьяр адамаш доаду фабрикаш. Хьанна хов, кхы а уж миччахьа хургьяр.

СССР карагӀдаьннараша дегаш ура увттадеш низ болашагӀа, хоадам болашагӀа, шоай кхоаненах бӀубенагӀа хулаш латт дерригача капиталистически мехкашкара демократически болам. Кхыметтел хӀанз а, «Вьетнамана духьаларча американски агрессе, цу зӀамигача мехка баха нах бoабаь ца Ӏеш, ядерни герз а юкъе доаладеш хургболча дунен кхоалагӀча тӀема кхерам уттабеча хана а, дерригача дунен машар бахьанце къовсам лоаттабераштa хоаш да сийлахь-йоккхача машара чӀоагӀаленах — СССР-ах, цӀаккха а шек ца йоалаш, лоарзагӀа ца йоалаш машара, прогресса, хӀанз а даькъаза болаш лаьтта бахача берригнешка а паргӀато хилийтара накъа гӀолла хьалхашкахьа йодача дуккха къамаш дахача Ӏалаьмате йоккхача дунен паччахьалкхенах оагӀув тоха шоашка йиш хургйолга», — яхаш белгалдоах США коммунистически парте Къаман председатела.

Сона лов, аьлар Г. Уинстона шай къамаьл чакхдоалаш, шун мехка 50 шу дизарах хетта сай цӀерах советски халкъ даггара даькъала дувца, адамаша къахьегача массе даькъе а цунна карагӀдаьннача башха-дикача гӀулакхашта лоаца а боаккхаш. Со тийша ва хьатӀадоагӀа шераш КПСС хьалхленца дӀахо а дегӀаахара шераш хургхиларах, алхха Лаьтта даьха ца Ӏеш, космосе а керда толамаш доахаргхиларах.

(ТАСС).

«СЕРДАЛО»
2-гӀа агӀ. 11 май, 1967 шу.

ДИЙНАХЬ А БУС А ДЕХКА ХИЙ

Хий дехка лаьтташ 10036 гектарда Сунженски района колхозий, царех ялаташта кхоач 50 процент совгlа, баьцадаарашта 1321 гектар, генарашта — 1200 гектар.

Сийлахь-боккхача Октябра 50-гlча, юбилейни шера биззача кхоачамца накъаболх колхозни Сунжа къахьегамхой. Юбилейни шера хьувкъама дика лард кийчъяьй района къахьегамхоша. Лоаццача ханашка, дика тоадаьча, удобренешца хьаьилаьча лаьттай 28500 гектара тlа дlайийнай гурахьа юв культураш. хlаьта цу лаьттах 18 эзар гектар гаргга дlайийнай маьхера кхачан культура — кlа.

Пятилетка шоллагlча шера Даьхен паччахьалкхен амбарашка дlачулургья толашагlа долча ялата 25 эзар тонн, цу даькъе 16 эзар тонн гаргга кlа. Района колхозхоша хlара шера паччахьалкхенга йоху 2000 тоннагара 3800 тоннага кхаччалца хьажкlаш, 6 — 6,5 эзар тонн гаргга даьтта доаха генараш.

Хlана дlахо а лаьттанца тlоадал lоаяра балхаш деш да кхашка. Ерригача колхозашка шеррача фронтах дел гурахьеи бlаьстан юхьеи йийнача культурашта тlоадал хилийтареи вегетационни хий дехкареи балхаш.

Укх шерарча бlаьстен климатически хьалаш аьттув боацаш хиларо боахамий доалахьа мел долча хlамах пайда эцанза ца боалача кхоачабир лаьтта леладераш дlайийнача культурашта цар дегl даран уж тоаяларан хиланза дардоаца хьалаш вlаштlехьдахар духьа.

Деррига а даь даьннача тава да. Культураш дlаелехьа удобренеш тайсай, бlаьстан юхьера культураш дlаювча хана — минеральни удобренешца подкормка яьй 17 эзар гарггарча гектара тlа. Цхьаццанахьа шоз-шозза а доахаш, макхаш даьхад гуйран ялаташ. тlаболча деррига̄ча кхашка.

Кхаш леладерашта йовз эггара хьалхарча аргlанна гуйран-lан эамалахьа лаьттанцара тlоадал соцае йиш хулийташ йола, макха баккхар санна йола ше дика хилар хьахьекха прием.

Укх бlаьсти хилачезачох кхоалагlа дакъа а хиннаяц йоачан. Гайна енача чlоагlа мух а хьекхаш шийла лаьттачеи бlаьстено оахаш дола лаьтташ докъадаьдар.

Колхозий правленешеи юххьанцарча партийни организацешеи кхашка хий дилла оарцагlбаьхар колхозхойи механизатораши. Лоаццача хана кхашка араьлар тlехьайийза догlан хьисапе хий детта низ бола установкаш а йолаш йола тракторaш. Колхозий юкъарча химически лабораторе специалисташа даим лаьттан образецаш ийю культурашта пайдана йола тlоадал лаьттанца меллай хьажар духьа.

Хlара денна колхозий кхашка хий детташ хул догlан хьисапе хий детта 45 установка, кулгашца хий дехкара болх беш хул поливальщикех 130—150 саг.

Гурахьа дийнача ялаташта хий дехка хьахержаб дикагlа бола механизатораш.

Материальни безам тlабахийтара чакхдоахаргдолча гlулакхий система вlашагlъеллай.

Хий дехкача лаьттаех дукхагlа тlараш кхоач районе доккхагlа долча боахамех цхьаннена — «Путь к коммунизму» яхача юртбоахама артела.

Дукха ха яьккхар цига хий дехкача лаьттаех пайда во эцаш Миччахана а, дагадехача мара дехкадар хий, тlаккха штурмовщика хьисапера цхьа хlама хулар. Колхоза кулгалхоша, юкъерча звенос, кхыметтел специалисташа а маьхе дархlацар хий дехкилга.

Соахка цига гурахьа хий дехкача лаьттай цхьа эзар гектара тlа дlадийнача, укх шера хьувкъам чуэцаргболаш долча ялатех 160 гектара тlа мара дилладацар хий.

Кхыча тайпара вlаштlехьдаьккхад нестеровцаша гурахьа дийнача ялаташта вегетационни хьажкlа кхашка тlоадал соцаеши хий дехкилга.

Хlанз беррига̄ча колхозхой юкъара гlулакх а хинна дlаэттал хий дехкилга. Культурашка садолийташ йолла тlоадал кхоач хlара денна 150 гектара тlа. Догlан хьисапе хий детта пхийтта установка я денна а бийсанна а болх беш. Ростовнен Бакунев юкъерча асфальтированни наькъа эрда, а аьтта а оагlорахьа бlаргаго йиш я баьццарча кlувса тlа гlолла дlаухха хий кlажараш. Шийтта пхинахьа болх баь цу установкашен поливальщикашен хий диллар гурахьа дийнача ялатий 1600 гектара тlа, ялба 300 гектара тlа, цкъа дlайийнача дуккхача шерашка хулача баьццийн баьцадаарий культурайн 109 гектара тlа.

Эггара хьалхарчарца хий дехка йолаеннай Костюченко Георге кулгалду 2-гlа тракторно-полеводчески бригада. Цига хlара денна болх беш 6 установка я. Хьалха латтача бригада коллективана тlаэнадал хий дехкача лаьтташка 660 гектар кlа. 208 гектар «ВИР-63» яха гибридни хьажкlаш кхеелга. Цхьоалагlча майна шоаш къахьегама совгlат кийчдеш, лаьттанца тlоадал соцаеши вегетационни хий дилла баьлар механизатораш кхаш леладеча звеньяшца цхьана.

Колхоза партийни комитет правленеца цхьана хlара денна хьеж хий дехкара балхий итогашка, дикагlа йолча агрегаташта вымпелаши ахчан премеши тел, хьалха латтарий сийна колхоза правленена хьалхашка байракх-урагlйохийт.

Барттайна болх бу доаллахарча, Ассиновски станицерча XX-ча партсъезда цlерагlча колхоза механизаторашеи кхаш леладерашеи.

Хий дехкилга эггара хьалхадоаккхачарна вlаштlехьдаьккхар XX-ча партсъезда цlерагlча юртбоахама артела колхозхоша. Хий деттача установкашна докъаденнача лаьтташта эггара хьалха хий тоха болабеннараш Левашов Андрей керте латтача 3-ча баьцадаарий-тракторни бригада механизатораш бар. Бригада механизаторaша новкъостал ду 1-ча тракторно-полеводчески бригада кхаш леладерашта, цу бригада механизатора Хрика Василе ДТ-54А яхача трактора тlехьарча ДДН-45 яхача установкана хlара денна 5 гектара тlа хий тох, болх тlехника а беш.

Эггара чlоагlагlа догlа эшача ханна хий техар гурахьа дийна ялаташ тlаболча 1643 гектара тlа. Цунах кхоачамбаь lац колхоза кхаш леладераш, хlанз шозлагlа хий дилла болабеннаб цига, хlанзле а диллад хий 250 гектара тlа. Колхозе вlашагlъелла механизированни кхо звено тlатеllа шоай хьажкlаши генараши кхелеча звенона керте эттав Фарайонов Федор — воккхагlа вола механизатор. 102 гектара тlа кхеергья цо мехка къилбаседехьарча районашка кхееш йола Днепропетровский - 56 яхача хьажкlий гибрид. 216 гектара тlа дlадийнача генарашта технологически картага хьежжа дика обработка ю.

Цул тlехьависац звеньевой — эггара къонагlа вола механизатор Дзыгин Александр а. Цун звено хlанзле а генараши хьажкlаши дlайийна яьнний. Хозахет селлка чакхьаьннанчул тlехьагlа цо шийна тlехьадуташ дола тай техача санна цийса мугlарч бlаргалайча. Шортта тlоадал кхаьчача лаьттах дола фу.

Эса дехьарча оагlорахьа, хьун йистерча воне къахьегаш ба агронома Рябинин Николайя кулгалдеча 2-ча тракторни бригада механизатораш. Цу бригаде цхьан кхай тlа болх беш я дийнахь а бус а искусственни догlа делхадеш йола ДДА-100М яхаши установка. 300 кубометр хий кхоач хlара гектара тlа. Хий массанахьа а цхьан боарамагlа дlакхачарга лаьрххlа хьожаш ба механизатораш-машинисташ Щербаков Владимир, Чечелев Иван.

Хаоттам миччa бесса бале а, колхоза кхашка бlарччa шера болх беш хул Ленина цlерагlча колхоза поливальщикаши механизатораши.

Хий дехкача лаьттай 500 гектара тlа дlайийнача культураша хlанз кхоачам болаш хий меннад. Хий дилла тlуидаьча лаьтта дlайийнай 70 процент совгlа хьажкlаш.

Хlара денна кхашка болх беш я догlан хьисапе хий детта серноводзски механизаторий 4 установка. Зяба тlа хий дуллаш ва 30 поливальщик. Укх деношка вегетационни хий дилла болалургба уж бlаьстан юхье дlайийнача культурашта.

Ялат, даьтта доаха генараш, баьцадаараш, кхыйола юртбоахама продукташ йоала аьнна тlайийца дехкараш кхоачашдергlа сунженски ахархоша, цунна бола тешам — тlатlа чlоагlагlа айлуш латта цар къахьегама хьинар.

П. ШУМИЛОВ.

Сунженски районни юрта боахама производственни управлене керттера агроном.

ЖУРНАЛА ДУВЦ

Дерригача Советски халкъо санна. Сийлахь-боккхача Октябра совгlат кийчдеш я Къилбаседа Кавказен Российски Федераце юкъерча Черноземни областийи совхозаш, колхозаш. Юртбоахама лаьтташта шерра мелиораци яра йола йоккха программа оттаьча КПСС ЦК майски Пленума решенеш кхоачашъяра къаьстта дукха балхаш ду боахамашка. Мелиораце балхаш шерра даьржад НохчГlалгlайчене, Дагестане, Къилбаседа-Хlирий мехка, Къилбаседа Кавказа кхыча районашка. Масала, НохчГlалгlайче хlанз хий дехкаш 106,4 эзар гектар я. Духхьал укх тlеххьарча итт шера оросительни система эргайоаккхаш тоаеши керда гlирсаш хьалдеши 33 миллион сома паччахьалкхен средстваш дlаяхийтай. Цу юкъа хьалдаьд Терско-Кумски каналах хьакъоастадаь 25 эзар гектара тlа хий дулларгдола Наурско-Шелковской канал. Ийс эзар гектара тlа хий дулла Гудермесски магистральни канал эксплуатаце дlаленнад. Вуриитта эзар гектара тlа хий кхоачийтаргда 1962 шера хьае йолаьча Надтеречни оросительни система.

Цхьабакъда, хий дехка лаьтташ кхы а шерде йоккхий торонаш я республике. Хина ресурсаша торо хулийтаргья кхы 200 эзар гектара тlа хий дилла.

Республикана боккхача лоархlаме да лаьттай мелиоративни хьалаш тоадара дош. Дуккхача районашка йокъал хул. Ерригача юртбоахама культурай хьувкъамаи колхозий а, совхозий а экономиканеи lоткъам бу цу гlулакхо. Укх тlеххьарча итт шера ерригача республике юкъера лаьрхlача хlара гектара тlара боала хьувкъам 10,1 центнерагара 17,7 центнерга кхоачаш эргаь хиннаб.

Лаьттан беркат совдаккхара дукха болх бу республике. Цу дерриганех лаьца дувц «Къилбаседа Кавказен ЦЧО-и юртбоахама производство» яхача зональни журнала майски номер тlа кепа теха арайралача «Лаьттанна хий дехкара резерваш» яхача КПСС Нохч-Гlалгlай обкома юртбоахама отдела заведующе Ф. Юрченко статья тlа. Цу тlа чlоагlа лоархlаме масалаши факташи я.

Ялат кхедерашта чlоагlа пайдане хургья «Лоаман колхозашта эшараш» яха Дагестански АССР-а КПСС Ботлиски райкома хьалхарча секретара Р. Сагитова статья. Районе йолаш йолча лаьттаех пайда эцара резерваех дувц автора.

«Кердадар лохаш» — иштта корта болаш я Н. Хомякова статья. Цу тlа дувц дикача lилманхочох — комсаш кхеечох Адаманов Фанти Османовичах. Цун цlи дика йовз Нохч-ГlалгlайчеN, Дагестана комсаш кхеерашта. Цо могадарах Дагестанеи НохчГlалгlайчени дукхагlдолча боахамашка дlа ца къовлаш кхею комсаш. Уж иштта кхеярах хlара гектара тlа 100 сом кходу.

Дукха болх баьб lилманхочо комсаш шелала дикагlа духьал оттаргйолаш.

Иштта дукха пайдана статьяш я номер тlа. Механизаторашта чlоагlа пайдане хургья «Лакхарча скоростаща хьажкlашта культиваци яр» яха статья. Цу тайпара лаьттан обработка еш йола агрегат миштa хила еза, хlаьта лакхарча скоростаца болх беча хана хьажкlа лаьтто къайла хьоргйоацаш фу де деза дувц автора ший статья тlа.

Теркам тlаозаш я «Йол механизмашца кийчъяр», «Шуро пайда лу» яха статьяш.

Комсаши сомаши кхедерашта чlоагlа пайдане материалаш я номер тlа.

С. ЧЕРВОНЫЙ,
журнала отдела редактор.

ТУРКМЕНСКИ ССР. Туркменски художника Хаджиев Айхана цlи республике хеза ца lеш цунна гаьнна арахьа а хеза я. Дуккхача выставкашка хинна долча цун «Коллективизаци», «Хи тlа бода никъ», «Бlаьшерашка дагадаьллар кхоачаш хилар», «lилма боамби лелаберашта новкъостала» яхача сурташа туркменски лаьтта тоадаларах, Каракумаш эргайоахача советски наьха догlоздаьннача къахьегамах дувц.

«Эггара хьалхара коммунистка» яха сурт дилла воалаш воалл хlанз Хаджиев Айхан. Цу сурта турпал я къаьнача дуненна, майрра духьал яьнна къонахчал дола туркмений йоl. Авторо ший керда произведени хетаяьй Сийлахь-боккхача Октябра 50 шу дизара.

К. Назарова сурт.
ТАСС фотохроника.

САКСАУЛА ГИ КХЫЧА МЕХКАШКА ДОХК

Саксаулаш тlайолаш дуккха эзараш гектараш я Казахстане, саццанза алсамдувл уж тlаьнна лаьтташ. Саксаула ги дlаахийта йолаеннай республика. 60 совгlа килограмм саксаула ги дlадахийтал цига. Ирански даьссача лаьтташка дика тlадаьннад из ги. Ирана юрта боахама Министерствас даьча заказах укх шера а дlахадолача ди шера кхы а шеррашера цхьаца бlаь килограмм ги ухийтаргда цига Казахстано.

Доккха заказ кхаьчад хlанз дукха ха йоаццаш Афганистанера а — 20 тонн саксаула ги эш шийна, аьнна.

(АПН).

КЕРДАЧА СИСТЕМА ТlА

1966 шера 1-ча июле дена доал дара кердача системах болх беш ба ши никъ: Горьковскии Свердловскии. Цу наькъаша даьча балхий итогаш дика я.

Шоай болх дикка тоабаьб Свердловски наькъа 128 предприяте, къаьстта дика толамаш даьхад Тюменьски машиннаькъа отделене предприятеша.

Цудухьа машиннаькъий Министерства коллеге соцам баьб машиннаькъий ерригача сете доал дара керда методаш юкъейоалае аьнна.

Къилбаседа-Кавказски машинникъ а цу даькъе Грозненски отделене предприятеш а доал дара кердача система тlа яла езаш я 1967 шера 1-ча июле.

Мишта ю доал дара кердача система тlа довлара кийчо?

Машиннаькъа отделенеи ерригача предприятешкеи эггара хьалха вlашагlъехкар предприятеш а ерригa отделени а планированеи экономически стимулированеи кердача система тlа яхара декхараш тlадожадаь йола комиссеш.

Доал дара кердача система тlа яхара планаш оттайир, уж кхоачаш миштa ю хьежаш даим тlахьожам лоаттабу.

Ерригача предприятешкеи отделенеи боахама реформа яра юкъе доккха дакъа лоанилга lалашдар духьа кадраштa экономически дешар хьехилга вlаштlехьдаьккхад.

Машиннаькъа отделене вlашагlъеллай экономически знаней 2 шера университет, цига деша вагlа 100 совгlа саг: предприятей начальникаш, цар заместителаш, керттера инженераш, машиннаькъа отделене отделий начальникаш, экономисташ, финансови болхлой, нормировщикаш, кхыбараш.

Укх тайпара лекцеш йийшай: машиннаькъа транспорте КПСС ЦК сентябрьски Пленума решенешка хьежжа планаш уттаяр, оборотни средствашта нормаш уттаелгеи царех пайда эцилгеи вlашагlдоллар, доходийи расхозийи баланс а цун анализ яра принципаш а, машиннаькъахоша болх бу хаи салоlа хаи, кхыраш.

Планированеи экономически стимулированеи кердача система тlа довлара тела методически указанеш lомаеш 2 дийнахьа семинар яьй.

Боахама кердача реформо лерхlар — керттерча производственни фондехи оборотни средстваехи пайда дикагlа эцара наькъаца предприятеш беча балха экономически эффективность айяр.

Цудухьа технически инвентаризаци йир керттерча средствашта, хlаьта из бахьан долаш хьагучаьккхар 1 миллион сома маьха хlапа яп аьнна йола болх ца беш латта, ший пизага хьежжа болх беш йоаца, ца эшеp пайдана йоацеи техника. Цо йиш хилийтар 330 эзар сома маьха ца эша техника тlера дlаяккха, болх ца беш латтача, ца эшача, ший пизага хьежжа болх беш йоацача цхьайолча техникана реализаци е.

1966 шера ноябре райпрофсожа президиумеи наькъа отделене кулгалхойи соцамга хьежжа вlаштlехьдаьккхар ерригача предприятешка экономически кхоачамашка хьожилга. Дуккха предложенеш кхаьчар производство вlашагlйоллилга тоадара, дlадолар кlезигдара, доходаш алсамъяхара тlаерзаяь.

Кхояьй 597,5 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, дизельни доагора 2318,4 тонн, мазута 367 тонн, 7 эзар сома маьха материалаш, кхыраш.

Цу даькъе Грознерча локомотивни депо машинисташа кхояьй дизельни доагора 609,4 тонн. Вагонашта хьекхача даьттана регенераци яра къаьстта устройство кийчъяьй Грознерча вагонни депо, хlаьта из бахьан долаш 600 сом ахча кхоадаьд. lанара аьш дlоахдара lанара конденсатах пайда эцарах 3320 сом ахча кхоадаьд.

Гражданскi гlирсий Грозненски дистанце рационализаторски предложенеш чакхъяхарах кхояьй: 500 сома маьха гlишлойи сантехнически материалаш, 250 сома маьха доагор, 140 сома маьха запасной оатхалаши оборудовании, 565 сома маьха электроэнерги, кхыраш.

Хlамай кхомбареи хьурматдареи балхашка дlахо а кхожаш латт.

Чухьара кхоачамаш оарцагlдахара къаьстта боккха лоархlам болаш ба экономически анализа общественни бюрос бу боккха болх. Из дика вlаштlехьбаьккхаб наькъа Грозненски дистанце. Дукха мероприятеш чакхъяьхай доагори материалаши кхомбеш дlаахийтара, хlаьта из бахьан долаш кхояь материалаш 6317 сома маьха хилар, доагор 2475 сома маьха. 305 сом кходир 6 аьшкабетонни тlаьш эргадахарах, 9254 йшпала ремонт а яь 2494 сом кхоадаьд. 8 стрелочни переводаш хувцарах 6800 сома маьха материалаш кхояьй и. кх. дl.

Хlара предприяте НОТ-а планий дарда тlа къахьегам lилман наькъана вlашагlболлара план оттаяьй наькъа отделене.

Къахьегам lилман наькъаца вlашагlболлара планашка хьежжа чакхъяккха лаьрхlача 955 мероприятех 541 кхоачашъяьй.

Планироване кердача хьалашка дикка шоай мукъах ютаргья отделени а ерригa предприятеш а. Эггара хьалха кlезигде лерхl планашта юкъекхухьаргдола хьокхамаш. Хlанзле а 1966 шерарчул 13 хьокхам кlезигагlа ба плана тlа.

Кердача хьалашка доал деча ханз производственни финансови хьокхамаш тоадара боккхача лоархlаме я поощрительни система. Цунца дувзадеина дукхагlа йолча предприятешка хlанзле оттаяь яьннай премеш телара положенеш, хlаьта иштта поощрительни 3 фонд вlашагlъеллай, керттерча фондех мах телара боарамаш, отчисленей боарачаш оттадаьд.

Наькъа отделени бlарччa хьаийцача материальни поощрене фонд 617,7 эзар сома я, социально-культурни мероприятеи чуlе цlенош хьалдареи фонд — 186,9 эзар сома, производство дегlакхувлара фонд — 285 эзар сома.

Цу тайппара, 1089,6 эзар сом хилар поощрительни фондаш, хlаьта уала предприятешка укх боараме хилар уж:

Грознерча станце 53,6 эзар сом, Грознерча вагонни депо фондаш 65,7 эзар сом, Грознерча локомотивни депо фондаш 96,8 эзар сом, иштта кхы дlахо.

Цхьабакъда, наькъа отделене коллективо ерригача предприятешца цхьана 591,6 эзар сома пайда бе беза технико-экономически хьокхамаш кхоачашдара чотах а хlаьта иштта балхий боарам кхы тlа а плана юкъебахьареи из кхоачашбареи чотах а.

Технико-экономически мероприятеш кхоачашъярах хьайоала экономически эффект 214,9 эзар сома хургья, хlаьта 37,7 эзар сома пайда бе беза.

Чакхьяккха лаврхlад 67 мероприяти, царех керттеръяраш ераш я: сортировочни наькъашка транзитни вагонаш lоаяра цахаддаш нумерной учет а лелаеш диспетчерски командоване метод Грознерча станце юкъекхахьар, станционни юкъерчеи наькъашка шоай вагонаш хилийтар. Цар торо хулийтаргья 11408 сом кходе.

Мухьаш дlа-юха кхахьара боарамаш кхы тlа а плана юкъекхухьилга нийса хиларах лаьца аьлча, наькъа отделене 258 миллион тоннокилометр дукхагlа дlа-юха кхихьад уж 1-ча квартале, хlаьта уж боарамаш иштта дукхагlа хилийта торо я 1967 шера тlеххьарча 6 бетта а.

Хlанз цахаддаш lомаеш я Горьковски Свердловски машиннаькъий балха результаташ. Вlаштlехьдаьккхад наькъа отделене беча балха дешаш а лакхе дийцача наькъий предприятеша беча балха итогаш а юцаргйолаш, балха опыт дlа-юха эцаш дагадуверг долаш йола экономически бюллетень арахецилга.

Парте Октябрьски райкома бюрос ший заседане ладийгlар Грознерча станце коллектив планированеи материальни стимулированеи кердача система тlа яккхарах долча дешагъ.

Наькъа отделене ерригача предприятей болхлоша, инженераша, техникаша, гlулакхерча наха чlоагlа едза хинна тlайийцар Къилбаседа-Кавказски машинникъ а цу даькъе Грозненски отделени а 1967 шера 1-ча июле денз доал дара кердача система тlа яха аьнна машиннаькъий Министерства баь соцам. Кердача хьинарца дакъа лоац КПСС XXIII-ча съезда исторически решенеш кхоачашъяраи Советски lаьдала 50 шу дизара даха доагlача тайпара накъадахараи дерригача халкъо дlаболабаьча къовсама юкъе.

М. ПЛЮЩ,
КПСС Грозненски горкома инструктор.

БОАХАМИЙ ЭКОНОМИКА ЧlОАГlЪЯРА

Колхозхой хьал-торо тоаяргахьа баьккха гlа ба ерригача колхозашка а гарантированни, тешаме дlакхоача алапеш тела доладар. Колхозхой къахьегамах материальни безам болийтара доккха маlан долаш экономически гlулакх да из.

1966-ча шера итогаша хьахьувкх гарантированни алапеш телга юкъедоаладарах колхозхой къахьегамцара безам совбаьнна хилар, цар къахьегама хьинар айденна хилар. Из бахьан долаш дикка лакхъеннай колхозхой къахьегама овсарле. Масала, цхьан къахьегамхочоа лоархlаш тlайоагlа валови доход укх боараме лакхъелар 1966-ча шера республика колхозашка: Ведана районе — 52 процент, Ножай-Юрта районе — 46 процент, Малгlабика районе — 37 процент, Шаьла районе — 33 процент, Шелковской районе — 27 процент, Наурски районе — 24 процент. Цхьаццайолча районашка кхы а лакхагlа да процент.

Юртбоахама продукташ алсамъяхарца цхьана колхозашта ахчанца телаш дола алапеш совдоахилга а юкъекхухь колхозаша 1967-ча шерарча шоай производственно-финансови планашта. Экономически кlезига низ болча колхозашка къаьстта дика хоалу уж алапеш тlадеттадалар. Масала, колхозхошта ахчанца тела алапеш 1967-ча шера дуккха а дукхагlа хул 1966-ча шара хинначул: Ножай-Юрта района колходашка — 2,9-зза дукхагlа, Ведана района колхозашка — 2,3-зза дукхагlа, Советски районе — 1,6-зза дукхагlа.

Колхозхошта гарантированни алапеш телара дукха ха а йилла паччахьалкхено колхозашта дlахецаргдола кредит 1967-ча шера укх боараме хургда: Ножай-Юрта района колхозашта — 300 эзар сом, Советски района колхозашта — 190 эзар сом, Ведана районе — 160 эзар сом, Сунженски районе — 150 эзар сом.

Колхозхошта гарантированни алапеш телара укх шера хьалхарча квартале 15 колхоза дуккха ха а йилла 200 эзар совгlа сом кредит деннад. Цу новкъостало колхозашка йиш хилийтар ший хаиннахьа колхозхошта алапеш дала.

Гарантированни алапеш телара хьакъехьара порядок телха а ца еш колхозаша нийса чакхйоахаре кхы а дукхагlа пайдане хургдар из гlулакх. Баьча тохкамах гучадаьннад цхьаццайолча колхозашка из порядок чlоагlагlа телхаеш хилар. Алапеш телара керда порядок телхаяьй Ножай-Юрта, Советски, Ведана районашкарча дуккхача боахамашка. Хlанз а, хьалхагlа санна, гоадеш тел колхозхошта телаш дола алапеш.

Гарантированни алапешта лаьрхlа дlайийца ахча кхыча гlулакхашка ахийта моттигаш а кlезига яц еай республикерча колхозашка. Юрта боахама министерствас могаяь а 1966-ча шера июль бетта РСФСР Министрий Совето чlоагlъяь а йола балха нормаши цар маьхаши а телхаду.

КПСС Центральни Комитетеи СССР Министрий Советеи соцам тlа белгалдаьккха махиллара, юртбоахама продукташ йоахилга алсамдаккхара, къахьегама овсарле дегlайоалаяра, нормировании къахьегама тарификации тоаяра, ца хилча мегаргбола нах алапеш а телаш ца лелабара, пайда хьабоалаш йоаца расходаш кlезигагlа яра, рузкъан кхомбареи хьурмат дареи ларда тlа чакхдаха деза гарантированни алапеш телга.

Кхомбареи хьурмат дареи духьа а къахьегама овсарле лакхъяр духьа а лоаттабеча къовсаме доккха маlан долаш гlулакх из доллашехьа а дуккхача колхозашка геттара кlезига теркам тlабохийт хозрасчет юкъейоалаяра. Балха нормайи учетеи гlулакх вlаштlехьдаккханза колхозаш хlанз а йолаш я. Хенашта херх хьакхара нормаши маьхаши оттадаьдац Советски районерча Ленина цlерагlча колхозе. Соргох цхьа нув бара мах 15 кепиг ба Ножай-Юрта районерча Х. Нурадилова цlерагlча, Орджоникидзе цlерагlча, Кирова цlерагlча колхозашка, хlаьта цу района кхыча колхозашка — 20 кепиг.

Расценкаш телхаеш моттигаш хиннай Ведана районерча Ленина цlерагlча колхозе. Оттабаь мах 2 соми 73 кепиги боллашехьа а 2 соми 18 кепиги мара иадеш хиннадац, хlаьта Советски районерча Ленина цlерагlча колхозе мах совгlа тийнна моттигаш я. Масала, хьажкlаш дlаозаш сменах болх баьча трактириста А. Байсултанова сменах 4 соми 50 кепиги тийннад, нормахи расценкехи доагlар 2 соми 56 кепиги мара доаццашехьа а.

Управленчески гlулакхаш дареи аппаратера совбола нах мукъабалийтара меттел, Ножай-Юрта районерча колхозашка 1966-ча шера хиннарел 76 саг дукхагlа ба уж нах 1967-ча шера производственно-финансови планех. Цу районе «Заветы Ильича» яхача колхозе 1967-ча шера штатех хила ца боагlа нах гlулакхаш тlа лелабу. Масала, цига штател совнагlа лелабу: председатела заместитель, ши монтер, санитарка, спорта гlулакха вола инструктор. 1967-ча шера январеи февралеи 530 сом алапий деннад цу наха.

Х. Нурадилова цlерагlча колхозе а лелабу штате боаца болхлой: секретарь-машинистка — бетта 30 сом алапи а телаш, гlишлой бригада бригадир — 76 сом алапи а телаш, лесник — 40 сом, электромонтер — 40 сом телаш. Штате боацашехьа лелавеча цу виъ сагага а бетта 185 сом ахча дода колхоза.

Сметах долчул дукхагlа алапеш телаш а моттигаш нийслу. Масала, Калинина цlерагlча колхозе пхи сом совнагlа тел секретара-машинисткана, 10 сом совнагlа тел экспедитора, иштта кхы дlахо. Штате болчарел совнагlа нах лелабу ферме.

Цхьайолча колхозашка йоагlача аргlагlа дlателаш алапеш. Алапешта, аьнна банкера ахча дlайийцача хана эггара хьалхарча аргlанна алапи дала хьож административно-управленчески аппарата болхлошта, кхыча гlулакхерча наха, хlаьта моллагlа болча колхозхой алапеш дlалулга тlехьатетт.

Укх шера 18-ча апреле хиннача хьалах, январеи февралеи доагlа алапеш дизза дlайийца бар Х. Нурадилова цlерагlча колхозера административно-управленчески аппарата болхлой, хlаьта цхьаболча колхозхошта кхыметтел 1966-ча шера доагlа алапеш а дlаденна даьннадацар. Гарантированни алапена лаьрхlа банкера дlаийцача ахчах 940 сом кхыча гlулакхашта дахийтад цу колхозе.

Финансови дисциплина телхаяь, харцахьа ахчаш ахийта моттигаш кхыча колхозашка а я. Масала, гарантированни алапешта дlайийцача ахчах Советски районерча XXIII партсъезда цlерагlча колхозе — 2,6 эзар сом, Калинина цlерагlча колхозе — 2562 сом, Кирова цlерагlча колхозе — 1427 сом кхыча гlулакхашта доадаьд.

Юрта боахамерча къахьегамхой балха хьинар юхадетт цу дерригача кхоачамбоацарашеи финансови дисциплина телхаяроц. Цар новкъарлена ю колхозашка гарантированни алапеш телилга юкъедоаладареи из гlулакх тоадареи хьакъехьа хьалхашка латта декхар кхоачашдара. Цагахьа санна уж кхоачамбоацараш сихха дlа ца доахе гарантированни алапех бола тешам бов а сахьат дац цхьаццаболча колхозхой.

Материальни стимула низах, алапеш телара хьакъехьарча кердача хьалех бизза пайда а эцаш, юртбоахама производство кхы а дlахо айяр духьа лоаттабеча къовсаме колхозашкарча къахьегамхой хьинар лакхдар, Советски lаьдала 50 шу дузача денна сийленца накъадахара хьакъехьа тlайийца декхараш дика камаьхал а йоалаш кхоачашдар — иштта да хlанзара декхар.

А. БУХТИЯРОВ,
Госбанка Нохч-Гlалгlай республиканси контора воккхагlа вола экономист.

Грозненски № 1 йолча модай ателье укх тlеххьарча массехи шера хьалха латташ хьайоагlа Джабраилова Ибрахlима Нюрас кулгалду хlамаш тегарий бригада. Биъ бетта план бригадо кхоачашъяьй 20-ча апреле. Арахийцача продукце дикал лакха я. Заказчикаш чlоагlа раьза ба хlамаш тегараштa. Предложене книжка тlа дlаяздаь дукха баркалаш да цу бригадана. Планах лаьрхlачул совгlа биъ бетта тийга хlамаш 180 сома маьха я.

СУРТА ТlА: бригада бригадир Джабраилова Нюра.

И. Плиева сурт.

ЮРТАШКАРЧА КЪАХЬЕГАМХОШКА ГАЗ КХАЬЧАЙ

Хlанз дукха ха йоаццаш газ кхаьчай Горьковски областерча «Нива» яхача совхоза поселке. Боккха кхаъ а хулаш, иштта газ йиллай кхыча юрташка бахача наха а. Хlанз газобаллонни установкаш хьалъеш латт кхы а Горьковски областерча 12 юрта.

— Укх юбилейни шера юрташкарча 2500 квартире чуюлларгья дарегlара газ, — аьлар АПН корреспондентага газификаце областной управлене начальника Александр Рыбакова. — Кстово яхача города гаьна йоаццаш хьалъеш латт йоккха газонаполнительни станци. Цун низ — 6 эзар тонн. 1968-ча шера из станци болх бе йолаелча кхы а сихлургда юрташка газ юллилга.

Горьковски областерча ерригача юрташка укх гаргарча шерашка газ йиллара перспективни схема кийчъелга тlаэнллад Горьковерча проектни института филиала.

(АПН).

«СЕРДАЛО»
3-гlа оагl. 11 май. 1967 шу.

РЕСПУБЛИКА КЪАХЬЕГАМХОША БЕЗАМЕ ТIАЭЦ ХЬАЬШИЙ!

Къилбаседа-ХIирий литератураи искусстваи кIира

Максим Цагараев

ХЬАЬШИЙ

ДУВЦАР

ВIалла дага а доацаш баьхкар хьаьший. Фусам-нана чIоагIа коргагIъяьнна хьайзар. Гуш дар къаракъ тоъаргдоацилга.

— Баркал ма хила шоана, — йоахар цо, ше фу дергда ца ховш йиш а еха. — Аьттехьарвари аьрдехьарвари малагIа ва ховргдоацача отталца мийнна бехачул тIехьагIа са цIагIа чу ма лийлхарий ераш-м.

Маьлхаро бIарахьежар фусам-нана цар сихбенна йоассаеш латтача бертигах йист йиккхача графина. ЦIаьрматалла а ма дацар цун из, ший хана дукха хьалхашка уттаьяьр цо хьаьшта къаракъа графинаш. Из йоагаш хиннар-м къаракъ тоъарг ца хилардар. Цу тIа хьаьший а бацар атта дIагIоргбарех. Дика юкъе кхаьчача ханна цIаьхха муIаш яьсса юсе? Ма эхь да из тIаккха! Тирка чура хий а мича тоъаргда цар бехкаш дIададахьа-м.

Графина цIаьхха а бIара а хьежа хьийдда лоалахо йолча яхар фусам-нана.

— Жи, Доцон, дукхаяхарг, новкъостал делахь сона. Наха хьалхашка юхь Iаьржча ма оттийталахь со. Дага а доацаш баьхкка хьааийттар...

— Айя уж фу хьаьший ба? Ах бийса яьннача хана? — аьнна, цецъяьлар лоалахо.

— Сона сенах хов? Са найца новкъостий да тхо йоах... Ши графин къаракъ-м дар сога, цох фу хургда; цар тIангарам-м дузарг мичад. Дукха яха, Доцон... Дуненахь дицлургдац сона Iа даь гIулакх...

Цар къамаьл хеза цIагIара аравера Доцона мар — маькара бIаргаш дола ха яха саг.

— Бийса даькъала хийла хьа, Мишурат. Фуд цига? Малав хьа сатем боабаьр?

Мишурат юха а дIакодабе йоаелар шийгара бала.

Лоалахо йист а ца хулаш ладувгIаш а лаьтта, сихха цIагIа чувахар. Цу минуте Iал хьокха пандар бе а боаллаш юха аравера из.

Йолле хьо, Мишурат. ЛерттIа гIулакх-м хьо яха дергда вай хьа хьаьшашта.

Массехк минот яьлча тхьамада метте а хайна хьаьшашца шуна вагIар из. Цхьа кад а текъабир, цхьаькха текъабир, хIара хьаьша хоаставеш дош а аьлар, цул тIехьагIа пандар хьабе а белла мерзаш тIа гIолла шорттига Iал хьекхар.

Хьаьший чIоагIа раьза бар бесамеча, Iымерзача воккхача сага. ХIаьта пандар бека болабелча гер тара гIозабаьлар уж. Хозача, тайжача ашараша бошабаь илли даккха а беннабар, бакъда, оазаш кегаелар. Меннача къаракъо а ха яха хиларо а илли вIаштIехьдалийтанзар. Кастта наб тIагIерта йоаелар хьаьшашта.

Бакъда, пандар-м ца соцаш бекар. Хьаьший цхьац-цхьацца тхьовсаш шоаш багтIачa Iоматар а баха тхьайсар. Йоассаяланза йола графин а истола тIа латтийсар. Тхьамадага тIеххьара муIа кховдайир гIулакх деш латтача зIамигача сага. МуIа лаккха хьал а айяь, хьаьшашта бIарахьежар тхьамада, тIаккха фусам-наьнагахьа бIаргаш а лакха, йист а ца хулаш, дIамелар.

Сатасса доладелча сона хайталахь, — аьлар тхьамада гIулакх деш латтача зIамигача сагага. ТIаккха юха а пандар хьабебеллар.

Бокъонца набарах беннача хьаьший «харр» а пандара оаз а вIашагI а ийна корий кизгаш эгар.

Сецца вена чуйиккхар гIулакх ду зIамига саг.

— Ара сатоссаш латт!

Тхьамада, фусам-нана кхыча цIагIа дIачу а яхийта, хьаьшашта юкъе воккхагIвар, шорттига пандар Iал Iетта, хьахьоавир:

— Наб тIагIерт мотт сона шоана, кагийнах... ХIаьта со-м шоана салоIам бе гIерташ ма хьувлий. Пандара мерзаш а кIаьдденнад сов дукха дийка... — Корта а оагабаь, Iад юха а мерзаш тIа дихьар цо.

Хьаьша, бехказа бIаргех култаш а хьекха, корах ара а хьёжа, ший новкъостий сомабаха волавелар.

Хьашт долчо фуннагI дувцаргда, бакъда пандарца цхьаккха хIама нийслургдац, — йоахар цо — хьайла, ашарашка ладувгIашехь миштa хилар а ца ховш сахиланзарий... Баркал хилда хьона, тхьамада. ЧIоагIа дика гIулакх дир оаш тхона. Баркал хилла. ХIаьта хIанз даха деза. Тоъаргда дика даьгIад, дика сакъийрдал. Бехк ма баккхалахь.— Хьал а гIетта ший новкъосташта бIара а хьежа, наIаргахьа корта оагабир хьаьшо.

— Iойотта хIаьта наькъа моарала муIаш! — аьлар тхьамада гIулакх деча зIамигача сагага. — Иштта дIабахийта-м йиш яц хьаьший. Вай фусам-нана Мишурат а хьачуеха, хьаьший баха тохабеннаб ала. Маькаро вела а къежа, пандар Iо а билла муIа хьабееллар воккхача сага.

ГIалгIай меттала даьнихар.
БОКОВ Ахьмад.

ДОГ УРАУВТТАДУ

Грозненски зрителашта дукхаезаеннай вай Нохч-ГIалгIай Къилбаседа-ХIирий искусстваи литератураи кIира дIахьоча дакъа лоацача эрсий драматически театра дика спектаклаш

Лакхехьарча сурта тIа вайна бIаргагу «Вызов богам» яхача спектакла тIара сцена. Светланай роль ловзаю артистнас Н. Щеплягинас, Максима роль — артиста В. Климовицке.

ГОВЗА ИСКУССТВО

СУРТА ТIА: «Бунт женщин» яхача спектакла сцена.
Н. Кобиашвиле сурташ.

ЙОККХАЧА ГОВЗАЛЦА

Бокъонца бола безами вIаши лархIари хила йиш яц цIена дог долча доттагIашта юкъе мара. Цу тайпара безам отт вай хьаьший болча хIирий искустваи литератураи деятелаштеи вайнеи юкъе. Иштта хул из хIирий писателаш шоай книжкаш дешарашца вIашагIкхийттача, хIирий ансамбло, концерташ отталеча — массанахьа вай вежараша — хIираша шоай искусство хьахьоккхача. Лакъаргбоаца хьаст хиле дIаотт из безам Къилбаседа - ХIирийчен эрсий драма театро спектаклеш оттаеча. Иштта хилар театро А. Делендика «Вызов богам» яхеи Хикметеи В. Комиссаржевскеи «Бунт женщин» яхеи спектаклаш хьокхаш а. Цу шинна а спектакло дувц вахарерча сага моттигах, цун гIулаккхех, уйлаех, цунна дагалаттарех, из тIаккхача гIертарех. Уж чIоагтIа духьала я тIема. Цу спектаклаша зрителга чIоагтIа уйла яйт ший вахара, дагадохийт хIама бе-башха доацаш хила цун йиш ца хилар. Зулмана духьалеи дикачоа тIехьеи къовсам лоаттабеш вола бIухо хиланза ше варгвоацаш хилар. Жанрага, дувцара манерага, формага диллача уж шаккхе а вIаши гарга произведенеш я. Шаккхе а зулмана духьала, дика дар хоасталеш язъяь я уж.

А. Делендика ший пьеса тIа отта а яьй хоаламболлаш къоаста а яьй вахара безамахи валарахи йола тема. Авторо вай таханарча заманца дувзаш, зрителo атта кхеталергдолаш, цун безам тIагIоргболаш къоастаду вахара безам валарал котхиларах дола дош. Авторо иштта къоастаеш йола из проблема ший публицистически уйлашца зрителага дIакхачийта вIаштIехьдоал театра. Из хьахьокх кхетамцеи дега чу кхоачаши оттаьча режиссерски трактовка, кIоаргга чулоацам, уйла йолча мизансценаша, шоаш ловзаеш йола роль йоккхача образашца кхоачашъеча артисташа, пьесага хьежжа, йоагIаши дикеи оттаьча дега чу кхоачаш йолча музыка, зритель пьеса керттерча действена уйла тIаяха хургволаш дика оттаьча спектакла.

Пьеса фабула — мединститута 6-ча курсе деша ягIа, лор хинна яла йоала Инга чIоагтIа, ерзарг тешам боацаш цамогаш я. Инга кхел керттера моттиг а хинна дIаотт пьеса тIа. Цунга гIолла гучаювл вахара вIашдухьаленаш, бокъонца бола доттагIийи новкъостийи. Царех ва инженер-конструктор вола зIамига саг Вадим. Дукха ха яц цунна Инга йовза, бакъда цунцарча безамо Вадима керта чу яйтац Инга лергхиларах йола уйла, из цу лазарах пргхилара тешамбойтац. Инга дийна ца юсе ше миштa вахаргва хац цунна. ДегIаца кхеста цIий санна Вадима сих бенна Ингацара безам ше мабарра хьахьокха вIаштIехьдоал артиста Шевченко. Сцене ловзар артист а воацаш Инга дукха езаенна бокъонца вола Вадим ва аьнна хеталу.

Вадима безами иштта йола сага дег чура йоагIа уйлаши сага вахаре эггара дезагIа дола хIамаш да. ЙоI езаяларах бола безам цхьаккха а хIаманца бицбала йиш йоацаш, хувца йиш йоацаш бола безам ба. Иштта лоархI из сцена тIа. Из гу Инга кIал йисача халача минуташка чIоагтIа цун уйла еш, цунга хьожаш вола Вадим бIаргавайча. Ингас кхывар везавала мег сона аларах, (кхывар везаш хилар дацар из, из цо дора Вадим шийх бала ца хилийтар духьа) доттагIашеи Аскольдеи хьехамаш дарах ший уйлаш тIара варгволаш вацар Вадим. Инга езаро шоай безама хьамара я из. Яха еза аьнна йола уйла цхьанна а хIаманца юхатохалургйолаш яцар. Цхьаккха хIаманца хувца йиш йоацача боккхача безамо Инга цу халача лазарах ерааргхиларах тешар Вадим. Аскольда Iилманна а духьал ваьлар Вадим.

Оамалга диллача цхьаккха хIама а Вадима тара доацаш ва Аскольд. Из аскетически Iилмахо ва. Цунна нах хийра ба, из нахах лечкъаш вахаш ва. Цунна деза наьха вахарца бувзам боаца Iилма а нахаца гунахь доацаш йола гуманизм а.

Яьннача бIаьсти хIанзза хьахинна ховха зиза санна йола дог цIена йоI Инга пьеса дIайолаеннача хана денз чакхъялалца ше маярра дика хьахьекхай артистка Мочаловас. Вайна гу хила ма йоагIара курал йола хьакъал дола беркате йоI. Ингас кIоаргга кхетаду ший талант, деррига ший вахар адам лазара балех мукъадаккхара лоаттабеча къовсама дIалала ший йола уйла халача лазаро юхатеха хилар. Ше халача яхача хана цу лоацача минуташка шийна юхера дIавала яхаш Вадимага цо яхача хана вайна дика хоу Ингай Вадимацара боккха безам, кхычуница цун хургйоаца хьамсарал. Ингас дага ца лоацаш цхьаккха хIама дитац Вадим, цуна тIаккхаьчача гIайгIах кIалхара ваккха. Шийна из ца везаш хилара сурт уттаду цо, ше цунна ца езийта гIерт, ше бахьан долаш Вадима хулаш йолча халонах из кIалхара ваккхар духьа. Бакъда, леладер иштта дале а дега чу латтар кхыдар да Ингий. Даггара гIортарах къайлабохьалац цунна ший цунцара безам, оазо, бIаргаша, из бIаргавайча хувцалуча сибато гучайоах из. Ма дукха вахарцара безам, кхалсага эзел, сагах доахка дика гIулакхаш гойт вайна Мачаловас ше хержача турпала роль ловзаеча хана.

Шоай ролаш дика ловзаю кхыча артисташеи актрисашеи а. Инга новкъост йола Светлана дог цIена а тешаме а саг я, кIалвиса моттиг эттача ший новкъоста оарцагIъяла кийча я из. Иштта гойт вайна цун роль ловзаеча актриса Щеплягинас Светлана.

Галина образ цхьа доккха ираз доацача, цхьадолча даькъе мещански уйла йолча, цхьабакъдашийга диллача во воацача сага сурт отталеш гойт вайна актриса Евдокимовас.

Цхьадолча даькъе Евгений Шварца, Бертолд Брехта манера йолаш бакъда дукхагIча даькъе Аристофана беркатеи ирец уйла йолаш я «Бунт женщин» яха спектакль. Органически ма йоагIара, беламе, дика оттаь я из. Оформленега диллача дика ловзалуш а я из спектакль. Бегашта дувцара форманеи фарсови сюжетаи юкъе гIолла вайна гу тIом хилийта йиш йоацаш хилара Iалаьмате йоккха уйла. Из чIоагIа наха дагалатташ хилар. Пьесах вайна гу нагахьа санна империалистий вIаштIехьа а даьнна тIом хьой, из деррига адамаш хьалак дергдола термоядерни боккха тIом хургхилар.

Пьеса автораша а царца цхьана театро а дувц тIом адамашта духьалара хIама хиларах, тIемо а доацаш, машаро адамий общество Iалашъеш хиларах, тIема духьаларча къовсаме кхалсаго — нанас доккха гIулакх деш хиларах. Нана декхарийла я майра а ший оаз ма йолла а: «ТIом хила йиш яц!» аьнна кхайка. Из уйла, тIема духьала яьннача наьна уйла кIоарга дега чу йолийташ зрителта кхоачийт актриса Мюкелена роль ловзаеш йолча артистка Хугаевас. Мюкелена хьакъал, денал, хьинар долаш кхалсаг я. Из духьал я тIом хьоабе гIертача президентеи цунна тIехьабарийи агрессивни политикана.

Президент цхьаккха хIамах ах ца хета, зовза, кIезига саг ва. Из дика хьахьекхав вайна цун роль ловзаеча артиста Кеворкова. Иштта нах ба цунна тIехьа латтараш а. Шоаш мабарра уж гойт цар ролаш ловзаеча артисташа.

Бек АБАДИЕВ,
театровед.

Наьсархой болча

ЧIоагIа безаме сайре яр самардийнахьа БурокIалха Шолжа-АтагIа хиннар. Шорттига чубузаш латташ малх гIийло хьекхаш хоза мух. Камаьрша Iалам ше а накъалеча санна хетар укхаза безача хьаьшашта — хIирий писателашта. Укхаза ба Наьсарен къахьегамхой викалаш, района кулгалхой. Укхазара денз дIадолалелар хIирий писателийн наьсархойи вIашагIкхетар.

Саг дIачувала моттиг йоацаш диза да районни культура ЦIа. Безача хьаьшех бIаргкхетташехь цхьатарра хьал а гIайтта тIоараш детта болабелар гулбеннараш. Из безам, из гIозбалар дIадовнзар наьха йовхьаш тIара писателий къамаьлашка, цар ешача шоай произведенешка ладувгIача хана а. Хьаьшашка моаршал хоатташ къамаьл а даь литература сайре хьайийллар КПСС Наьсарен райкома хьалхарча секретара нов. Полоева. Цул тIехьагIа писателаш дIабовзийташ къамаьл дир Нохч - ГIалгIай писателий союза правлене председатела Ахматова Раисас. Наьсархошца чIоагIа безаме, лег тIара къамаьл дир Къилбаседа - ХIирий писателий союза правлене председатела, гIорваьннача писатела Цагараев Максима. Шоай произведенеш йийшар Кайтуков Георге, Дарчиев Давида, Чехоев Сарабе, Цагараев Гиго, Царукаев Александра, Цирихов Михаила, Гуржибекова Иринас, къонача поэташа Малиев Васос, Кодзаев Ахсара, Дзаболов Хазбе. Хьаьшашца бар шоай произведенешца вай республике а кхычахьа а бовзаш бола драматургаш Токаев Ашах, Хубецова Раиса, прозаик Марзоев Сергей. Наьна меттала яьха хьаьший произведенеш йийшар Нохч - ГIалгIай писателаша. ЧIоагIа хала дар хьаьшаштеи фусам-даьштеи вIашагIкъаста. Юха а тхьовра сарахьа вIашагIкхийттача метте Шолжа-АтагIа кхаччалца накъабаьхар наьсархоша шоай хьаьший.

КIИРАН ДНЕВНИК

ИЙСЛАГIА МАЙ. ДИЪЛАГIА ДИ. ДIахо хьошдар Къилбаседа-ХIирий искусстваи литератураи цIей. М. Ю. Лермонтова цIерагIча драматически театре дийнахь а сарахь а Н. Хикметеи В. Комиссаржевскеи «Бунт женщин» яха спектакль гойтар эрсий драма Къилбаседа-ХIирий театра коллективо.

ЦхьоалагIча мая цIерагIча беша концерт делар халкъа халхара Къилбаседа - ХIирий ансамбла артисташа. ХIаьта цу ханна Наьсаре а баха района къахьегамхошта шоай дикагIйола произведенеш ешаш хилар ХIирийчен писателаш.

Челюскинций цIерагIча кинотеатре «Иристона воI» яхачеи «Родине» — «Фатима» яхачеи кинофильмашка хьежар зрителаш.

ИТТАЛАГIА МАЙ. ПХЕЛАГIА ДИ. Эрсий драма республикански театра коллективо гойтар «Бутт лаьцача бус» яха спектакль Халкъа халхара Къилбаседа-ХIирий ансамбла коллективо цхьоалагIча Мая цIерагIча беша цIаьхха а концерт делар. ХIирийчен писателаш хилар Шаьла районна къахьегамхой болча. Грозненски телевидене гIолла Къилбаседа - ХIирий музыкально-драматически театра коллективо оттаьча «Хьасан» яхача спектаклага хьежар вай республика зрителаш.

«Фау-2» дог даьшха саг

Iилмахой массе хана а мукъабоацаш хул. Из ишта долга кхы цIаьхха а белгалдаьлар сона Польски Iилмай академе президентах профессорах Януш Грошковскех кхета аьнна айса сопаладьча хана. Телефоний иттaш номераш елар сона, цхьабакъда, цхьаннахьа телефон техача оалар сога, доазол дехьарча Iилмахой делегаши тIаэцаш ва академик, аьле, хIаьта кхычахьа телефон техача сона хьехар дора, массехк Iилма - тохкама институташка цхьан ханна телефон тоха Iа, аьле: «Цхьанахьара корава а мег хьона». Культураи Iилман Варшаверча Дворецa 26-ча этаже дIанийсъенна йолча академе секретариато лоацца оалар: «Профессор Грошковский воацаш ва». ХIаьта са геттара чIоагIа безам бар ший хана селла дукха хIама леладаь саг бIаргаго. Ишта а вешта а, са аьттув баьлар. Сон Януш Грошковскийи вIашагIкхийтар.

— 1941-ча шера март бутт. Iурра, Варшавски Политехнически институга дукха гаьна доацаш, трамвай юхасецача метте дIаэтта латтар со. Инструкце маяххара, са аьрдехьарча тIаьнкIал «Берлинер иллюстрирте» яха газет доаллар, дага а ухаш хьалувц академика. «Укхаза гIолла тIехйоалий № 18 йола трамвай?» яхача парола духьала денна жоп дIахеза даьлча, шийна тIехьа дIаволе аьлар сога воазаш воацача къонахчо. Итт метр хиллал вIаший гаьна а долаш дIадахар тхо Збавичела майдага кхаччалца, тIаккха Маршалковски улицагIа дIадийрзар, Хочимски улица тIа даьлар. Из немецки район яр...

Цхьан юккъагIа сацийтаргда вай Януш Грошковске къамаьл. Цу бирсача хана «ФАУ-1» яхача управляеми снарядашта тохкамбаь яьннаяр гитлеровски Германи. Польски патриоташа яьча разведках гучадаьнна хIамаш бахьан долаш гитлеровций къайле яйза а яйза. Англе авиаце ши эзар бомба техар Пенемюнде (хIанзарча Свинеуйсьце), цIенъяь хIалак йир экспериментальни база а «ФАУ-1» яха снарядаш ахийтара йола установкаш а. Техача бомбаша 775 саг вийра, дийна висар алхха фон Браун — американски ракеташ тахан космосе ухийташ вола Браун. Гиммлера еннача распоряженех, Прикарпатье дIадихьар радиоца нийс а еш ухийтача снарядашта тохкамаш делга. «ФАУ-2 яха экспериментальни снарядаш Буг яхаш цIи йолча хи йисте уллача Саринк яхача юрта юххе етталора. Iалаьмате чIоагIа цу деша къа а хьийга, польски патриотий вIаштIехьдаьлар снаряда радиоаппаратура лаца, массехк ди даьлча из аппаратура польски столице яр.

ХIанз юха а ладувгIаргда вай польски академика дувцачунга.

— Вовзаш воацача къонахчо со дIавигар... гитлеровски люфтваффе подполковника. Окенчерча варшавски аэродрома коменданта квартире, цунна гIулакх деш бола нах айхха бувзабенна бар антифашистски подпольяца. Сога хьахьекхар чоалханера балха узлаш, — яхаш дIахо дувц Януш Грошковске. — Радиоца нийс а еш ухийтача «ФАУ-2» яхача снаряда дог дар из. РадиоталгIений частоташ яшха аьнна декхар хьалхашка оттадаь дар сона. Уж ховш хилча йиш я хьожаньча новкъара а яьккха, снаряд харц новкъа ерзае.

Вовзаш воацача патриоташа чIоагIгIане чIоагIа лора а веш, шин кIира ихар со гитлеровца квартире, «ФАУ-2» яхача снаряда дог дашхар духьа. Цу хана со болх беш хиннача Политехнически институте сона гIо лора сай новкъосташа. Профессорга Д. Смолевскега хьалхле а йолаш цхьаннеша анализаш йора «ФАУ-2» доагора состава. Вокхар вIашагIъехкар низ бола радиопередатчикаш, цар чу Лондоне дIахойтар разведчикана гучадаьнараш. Уж радиопередатчикаш вIашагIйийхкача конструкторех цаI ва хIанз Польски Iилмай академе геофизика Института директор вола профессор Стефан Манчарский.

— Гаьннара нийс а еш «ФАУ-2» ахийтара система а из снаряд ший наькъа тIара яккхара тороний а хьакъехьара лоархIаме мел дар цхьан бетта дIакхачийтар Лондонга, — йоах академика. ХIаьта 1944-ча шера 8-ча сентябре «ФАУ-2» духхьашха Англена тIалега яьннача хана цхьоагIонхой кийчбенна бар уж юхатохара...

Ткъо шу совгIа ха йоаккхаш из къайле ший дагахьа лелаяьй Януш Грошковске. «Алхха истори мара, журналистий хьашт хургдолаш хIама дац из» — аьлар цо.

Виктор КУЗНЕЦОВ,
ТАСС корреспондент.

Хаоттам

Тахан республикеи Грознеи екхан латтаргья. Малхбузенгахьара гIийло мух хьекхаргба. Республике 25—30, Грозне 27 — 29 градус йIовхал.

12—13 мая республике гIолла морхаш а йолаш наг-нагахьа догIа а делхаш хила тарлу. ДогIа ди а къувкъаш делха мег. Бийсанна 7—12, дийнахьа 23—28 градус йIовхал хила тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный Ленина улица, 11 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. 3-39-11: бехктокхама секретара—3-34-38; партийни вахарен, культурaи, промышленностеи отделий — 3-42-30; юрта боахамеи письмойи отделий — 3-42-28;

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни, культуры, промышленности — 3-42-30; отделов сельского хозяйства и писем— 3-42-28.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революце проспект 7/84.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

СФ05153, Заказ № 2253.

СИЙЛАХЬ-ВОККХА ПИСАТЕЛЬ ДАГАВОХИЙТАРА

1968-ча шера Иван Сергеевич Тургенев ваь 150 шу дузаш из ваьча Орел яхача городе памятник хьаделларгда Даьй-мехка а дунен а литература классика.

Из белггалара ди дездара писатель ваьча моттиге мишта кийчлу АПН корреспондентана дийцар Орловски облисполкома председатела заместитела РАИСА КОВАЛЬЧУКА.

— Революци хилалехьарча Россе а тIехь цкъа мо дуккхаза а гIеттадаьд «Чарахьа запискай» гIорваьнна вола автор цIаккха а вицлургвоацащ памятник отталара хьакъехьара дош. Эрсий прозаика, орловца Николай Лескова еннача предложенех, Орел яхача городерча кхеташагIа, демократически дог-уйла долаш йолча интеллигенца 1893-ча шера ахча вIашагIа а техадар цу гIулакха. Памятник оттадергдола моттиг къувса болабелар. «Орловский вестник» яхача газете Лескова хоам бир, шийна хезачох, писатела нанас сакъерда кIаьнк а ийца городской беша ухийташ хиннай кIаьнкага хьежаш йола кхалсаг, аьнна. «Дукха нах хулаш йолча беша Ока яхача хина юххе дIатIа а отташ болача тIеххьарча наькъилга тIа ягIилга дезаденна хиннай из кIаьнк цига кхийла кхалсаг... Из гIордаьнна бер эггара хьалха укхазара хьежад сиsаленга а лаьттанга а, укхаза оттадича дика хила мегар памятник, ший Даьй-мехка бахача наьха халкъацара белам сомабоахаш хинна а деррига образованни дунен тIа ший даьхе дикача, сийлахьча цIерaца зIайовзийта а волча Тургенева Орел яхача городе бIаргаяйнай сердало, аьнна, белгал а даькка».

Цхьабакъда, интеллигенцена дагадеха из дика гIулакх чакх ца доалийташ массе тайпара новкъарленаш йора городерча Iаьдало. ХIаьта а дуккха итташ шераш доалаш ерригача Россе а ахчаш вIашагIтохаш хилар Орел яхача городе Тургенева памятник оттадара. Цхьабакъда, хьада из дош къоастадедга массаза а тIехьадоахар цхьаккха а хьада ха а йоацаш.

Орел яхача городе паччахьалкхеи И. С. Тургенева музей хьаеллара хьакъехьеи цо ший бера ха а, кхувш воагIа ха а дIайихьа а кхийнаул тIехьагIа ший гIоръяьннача произведенех дукхагIа йола произведенеш язъяь а йолча Спасское-Лутовиново писатела памятник оттадара хьакъехьеи дар Советски Iаьдала хьалхарча декретех цхьа декрет.

ХIанз Тургенева цIерагIа да Орловски областной драматически театр. Ореле чIоагтIа йоакхо а еш лораеш я писатела вахарца а творчестваца а ювзаенна ерига моттигаш. Цун цIерагIа я из ваь улица, юкъера школа, города библиотека.

Дика камаьхал а йоалаш чакхъяьлар Тургенева оттадеча памятника дикагIа йола проект харжара йола конкурс. Общественносто дикагIа а лаьрхIа тIанйнай къонача советски скульптора Геннадий Бессарабске проект. Из ший болх йистебаьккха валла воал.

Юбилейни деноош хьатIакхоачаш Спасское-Лутовиноверча паччахьалкхен заповеднике юхаметтаоттадергда 1906-ча шера даьга И. С. Тургенева цIенош. Цу цIеношка вIашагIйолла лаьрхIад мемориальни музей. Цу музеерча хIамаех керттера яраш писатела ший хинна хIамаш хургья. ХIанз укх сахьате Ореле я уж хIамаш. Тургенева тIеххьара Парижера Россе цIаденача 1881-ча шера хиначa тайпара, ший мезонин а йолаш меттаоттадергда уж цIеноош. М. А. Щепкина — воккхача эрсий актера вийий воIа яьча описанех 26 цIа хила деза цу цIеношка, цу даькъе, библиотека, писатела кабинет, доккха а зIамига а хьаьша цIеноош, берий цIеноош, паради, нах тIанйбу цIа, казино, терраса, балконаш.

Юбилейна кийчлуш ба Тургеневски музея Iилман болхлой. Бийчъеш я керда литературни экспозици. Хьаоттадаьд Тургенева кулга йоазош, Полина Виардо письмош, геттара кIезига мара йоаца писатела а. ХIаьта иштта шоай творчество эрсий литература курал йолаш болча цун мехкахой а изданеш шерра хьахьекхай Тургеневски музея филиале — писателий-орловций музее. Цу башха дикача писателех ба: Николай Лесков, Дмитрий Писарев, Афанасий Фет, Леонид Андреев, Иван Бунин, Федор Тютчев, Михаил Пришвин, Иван Новаков.

Эрсий литература цу классикий вахарца а общественни творчески балхаца а ювзаенна материалаш чуйола центральни фонд хьаьъй Ореле, цига йолаш я 35 эзар том а долаш йоккха Iилман библиотека.

Юххьанцара документаш уж хиларах тарра, музея кулгайоазошка, изобразительни книжни фондашка хьожаш, тохкаш, царех шоай Iилман балха пайда ийбеш ба советски а доазол дехьара а боккхагIа бола Iилмахой. Тохкамаш деш бола дукха Iилмахой хиннаб тханцига укх тIеххьарча хана Москвера, Ленинградера, Киевера, Свердловскера, литературоведаш ихаб Францера, Англера, Индера, США, Канадера, социалистически мехкашкара. Ореле а, Ленинграде а, Варшаве а, Берлине а балхаш деш болча къонача Iилмахошта диссерташ кийчъяра новкъосталаш ду музея Iилман болхлоша.

ХIара шерра-шера 70—80 эзар экскурсант хул И. С. Тургенева музее. Музейцара наьха хьашт къаьстта чIоагIа да хIанз юбилей гарга кхаьчача хана. (АПН).